

Treball de Fi de Grau

Títol

Dones periodistes de diversitat fenotípica als
informatius dels quatre canals amb més audiència de
Catalunya

Autoria

Júlia Clapés Llorente

Professorat tutor

Nicolás Lorite García

Grau

Comunicació Audiovisual	
Periodisme	X
Publicitat i Relacions Públiques	

Tipus de TFG

Projecte	
Recerca	X

Data

1 de juny del 2021

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:	Dones periodistes de diversitat fenotípica als informatius dels quatre canals amb més audiència de Catalunya		
Castellà:	Mujeres periodistas de diversidad fenotípica en los informativos de los cuatro canales con mayor audiencia en Cataluña		
Anglès:	Phenotypically diversity in female journalists in the four most watched TV news in Catalonia		
Autoria:	Júlia Clapés Llorente		
Professorat tutor:			
Curs:	2020/21	Grau:	Comunicació Audiovisual
			Periodisme
			Publicitat i Relacions Públiques
			X

Paraules clau (mínim 3)

Català:	Fenotip, diversitat, minoria, discriminació, representació, periodista
Castellà:	Fenotipo, diversidad, minoría, discriminación, representación, periodista
Anglès:	phenotype, diversity, minority, discrimination, representation, journalist

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:	<p>Aquest treball analitza la presència de dones de característiques fenotípiques menys comunes a Catalunya als programes informatius dels quatre canals més vistos al territori.</p> <p>Així mateix, retrata del nombre de dones amb aquestes característiques fenotípiques que viuen a Catalunya, per comprovar si els informatius de més audiència són representatius amb la societat per la qual informen. Finalment, inclou una anàlisi qualitativa que comprova les causes i les conseqüències d'aquesta representació.</p>
----------------	---

Castellà:	<p>Este trabajo analiza la presencia de mujeres de características fenotípicas menos comunes en Cataluña en los programas informativos de los cuatro canales más vistos en el territorio.</p> <p>Así mismo, retrata el número de mujeres con estas características fenotípicas que viven en Cataluña para comprobar si los informativos con mayor audiencia son representativos con la sociedad para la que informan. Finalmente, incluye un análisis cualitativo que comprueba las causas y consecuencias de esta representación.</p>
Anglès:	<p>This work analyzes the presence of women with less common phenotypic traits in Catalonia in the TV news of the four most watched channels.</p> <p>It also reports the number of women with these phenotypic traits who live in Catalonia in order to find out if the largest audience TV news are representative of the society of the broadcasting area. Finally, it researches the causes and consequences of this representation.</p>

Índex de continguts

pàgina

1. Introducció	3
1. 1. Interès de l'estudi	3
1. 2. Estructura de l'estudi	3
2. Marc teòric	6
2. 1. Concepte de <i>minoria</i>	6
2. 2. Conceptes de <i>raça</i> i <i>ètnia</i>	7
2. 3. Genotip i fenotip	9
2. 4. Els mitjans de comunicació com a creadors de l'imaginari social	11
2. 5. La situació discriminatòria de les dones als mitjans	12
2. 6. La invisibilitat mediàtica de les dones pertanyents a minories	14
2. 7. Dones i dones de col·lectius fenotípics minoritaris a Catalunya	16
3. Metodologia	19
3. 1. Anàlisi quantitativa	19
3. 1. 1. Els canals de televisió analitzats	20
3. 1. 2. Mostra de programes i període analitzat	22
3. 1. 3. Els grups fenotípics analitzats	24
3. 2. Anàlisi qualitativa	27
4. Anàlisi de resultats	29
4. 1. Anàlisi d'un període de trenta-un dies de l'any 2021	29
4. 2. Anàlisi d'una mostra d'un programa dels anys 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020	38
4. 3. Anàlisi de tots els presentadors de la història	45
5. Conclusions	58
6. Projectes futurs	67

6. 1. Projectes d'ampliació d'aquest estudi	67
6. 2. Projectes semblants a aquest estudi	70
7. Referències	76

1. Introducció

1. 1. Interès de l'estudi

Aquest treball pretén analitzar, des d'una perspectiva quantitativa i, més tard, qualitativa, la presència de dones pertanyents a grups fenotípics minoritaris que exerceixen com a periodistes als programes informatius dels quatre canals de televisió amb més audiència de Catalunya. Les dones representen la meitat de la població mundial, però, avui en dia, encara representen una proporció més baixa en la majoria dels àmbits de poder i en alguns mitjans de comunicació de masses. A Catalunya, actualment, les dones són el 50,95% de la població i fins a un 15,50% d'aquestes dones són d'origen estranger.

Durant la carrera de periodisme, s'estudia detalladament el paper i impacte dels mitjans de comunicació de masses. Per això, es considera que els mitjans, i encara més els programes informatius, són un pilar fonamental de les societats modernes pel que fa a la creació de consciència, la formació d'opinió i el criteri personal, així com tenen un paper elemental en la base de la democràcia. Els mitjans de comunicació també haurien de ser, des d'aquest mateix punt de vista, l'eix per a la creació d'una societat igualitària entre homes i dones, i, justa, representativa i inclusiva amb els diversos col·lectius minoritaris.

Precisament per veure si els quatre canals amb més audiència de Catalunya són, com es considera que haurien de ser, representatius amb els col·lectius minoritaris, l'objectiu d'aquesta investigació és analitzar la representació de dones periodistes que pertanyen a alguns dels grups fenotípics menys comuns del territori català.

1. 2. Estructura de l'estudi

Per identificar quin és el nombre de dones característiques fenotípiques menys comunes que exerceixen com a periodistes als programes d'informació dels canals més vistos a Catalunya, es

necessita una investigació prèvia per veure quina és la presència de dones que actuen com a periodistes als informatius de les cadenes analitzades.

Així, aquest estudi, de manera indirecta, també treballa i analitza detalladament la representació femenina de periodistes, independentment de les seves característiques fenotípiques, als programes informatius que tenen més audiència al territori estudiat.

Amb aquestes dades es podrà comprovar en quina situació de representació es troben les dones que exerceixen de periodistes a Catalunya, i en quina situació es troben si les seves característiques físiques són les pròpies d'un grup fenotípic minoritari al territori.

A més d'analitzar la presència de les dones, i, concretament, la de les que pertanyen a grups fenotípics amb poca presència, als mitjans amb més audiència de Catalunya, es comparen les dades amb la població femenina catalana i també amb els percentatges de població que representen les dones de fenotips no blanc-caucàsic que viuen al territori. Així es pot valorar de forma objectiva si, en qüestió numèrica, els programes informatius en format noticiari dels quatre canals que tenen més espectadors a Catalunya són representatius amb la seva audiència.

A partir de l'estudi quantitatiu, el nombre de dones de minories als mitjans, es fa una anàlisi qualitativa que intenta, de forma simple i breu, valorar, en primer lloc, els motius que fan que aquests quatre mitjans de comunicació siguin o no siguin inclusius amb tots els col·lectius de població de Catalunya.

Per fer-ho es comprova si hi ha hagut alguna evolució pel que fa al nombre de dones i el nombre de dones amb característiques fenotípiques menys comunes a Catalunya, des dels inicis de l'emissió dels programes informatius analitzats fins a l'actualitat. També, a partir de parlar amb experts i professionals d'aquests mitjans es valora si la diversitat i la inclusió de tots els col·lectius socials és un

factor que es té en compte per a escollir els periodistes que surten als informatius, i, si és així, veure quin és el valor d'aquest factor.

També es veu si, els canals que s'analitzen, tenen algun programa o protocol concret per tal d'afavorir la inclusió i diversitat fenotípica als programes dels seus canals; i quins són els projectes futurs en matèria inclusiva.

D'altra banda, no només es volen valorar els motius d'aquesta diversitat o no diversitat als mitjans, sinó també les conseqüències. Gràcies al testimoni d'una estudiant de periodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona, de característiques físiques que no encaixen amb les del fenotip blanc-caucàsic, ha estat possible comprovar si la població que viu a Catalunya i té uns trets fenotípics menys comuns al territori se sent representada i inclosa als mitjans; i, encara més concretament, als programes noticiaris.

D'aquesta manera, aquest treball no només vol aportar dades quantitatives i posar en evidència quina és la inclusió real dels grups fenotípics minoritaris als canals més vistos de Catalunya, sinó fer una valoració de l'impacte que això té a la societat per tal de, d'alguna manera o altra, poder abordar el tema i plantejar projectes futurs que aportin, en el cas que fos necessari, solucions a aquesta situació.

2. Marc teòric

En aquest apartat, previ a la investigació, s'expliquen i descriuen alguns dels elements que més cal aclarir o definir per la correcta comprensió de l'anàlisi i de les conclusions.

En primer lloc, es descriuen detalladament els conceptes que s'usen en aquesta investigació i a què fan referència. Així mateix, també s'expliquen alguns dels conceptes que s'han decidit no usar en l'estudi i els motius d'aquesta decisió.

Finalment, es fa una petita introducció d'un seguit de temes que serviran per a la millor comprensió de tot el treball com, per exemple, dades socials sobre la població catalana o informació de l'impacte dels mitjans a la societat, una qüestió fonamental per comprendre l'objecte d'estudi del treball.

2. 1. Concepte de *minoria*

Per la bona investigació i comprensió de l'objecte d'estudi del treball, cal, primer de tot, aclarir un concepte, el de *minoria*. Segons la Real Academia Española [RAE] una minoria és "la part menor de les persones que componen una nació, ciutat o cos. En matèria internacional, part de la població d'un estat que difereix de la majoria de la mateixa població per la raça, la llengua o la religió" (RAE, s.d., definició 1). El Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans [DIEC] descriu el concepte com el "sector de la població d'un estat, d'una nació, etc., que difereix del sector numèricament majoritari o del sector efectivament dominant pel que fa a la raça, la llengua i la cultura, la religió i la ideologia, etc." (DIEC, s.d., definició 2).

A Catalunya hi conviuen persones de diverses cultures, llengües, tradicions i ètnies, i, sobretot, amb característiques fenotípiques molt variades. Malgrat que és difícil fer una separació clara que classifiqui els diversos fenotips que viuen al territori, resulta evident que les persones de pell blanca,

que podrien incloure's dins d'un anomenat fenotip blanc-caucàsic representen un percentatge molt elevat de població catalana.

Així doncs, es considera aquest fenotip com el majoritari arreu del territori català i, en conseqüència, els altres com a minoritaris¹.

Els grups minoritaris, ja siguin pel motiu de característiques fenotípiques o altres, solen ser més vulnerables a patir discriminacions, tal com afirma García:

L'assignació de trets diferencials als grups no dominants significa menys reconeixement d'especificitats culturals que l'afirmació de l'única identitat legítima: la del grup dominant. Aquesta pot projectar-se en polítiques segregacionistes dels grups minoritaris, tant físiques com simbòliques, que els forcen a mantenir-se en el seu propi lloc, és a dir, el que se'ls assigna (García, 2008, p.12).

2. 2. Conceptes de *raça* i *ètnia*

Conceptes com *ètnia* o *raça* són sovint usats de forma indistinta i com a sinònims; però, tot i l'evident relació entre aquestes paraules, tenen un significat diferent l'una de l'altra. La *raça* és descrita com "cadascun dels grups en què se subdivideixen algunes espècies biològiques dels quals els seus caràcters diferencials es perpetuen per herència" (RAE, s.d., definició 2) i com "divisió de l'espècie humana basada en criteris biològics" (DIEC, s.d., definició 2).

Mentre que, segons l'acadèmia, l'*ètnia* és la "comunitat humana definida per afinitats racials, lingüístiques, culturals, etc." (RAE, s.d., definició 1) i segons el DIEC és "comunitat humana definida per criteris culturals o lingüístics" (DIEC, s.d., definició 1).

¹ Els altres grups fenotípics tractats en aquest treball es poden trobar descrits a l'apartat de metodologia, a la pàgina 19.

D'aquesta manera, el concepte d'*ètnia* n'engloba d'altres, entre els quals, *raça*. Ètnia també és, segons l'Organització de les Nacions Unides per l'Educació, la Ciència i la Cultura [UNESCO] (1950), el millor concepte per designar persones que comparteixen llengua, tradicions i costums.

Aquests dos conceptes, especialment *raça*, solen, encara avui en dia, anar lligats a un seguit de connotacions, en molts casos negatives, i prejudicis. Sovint s'usen per a la discriminació d'alguns éssers humans amb un color de pell o característiques físiques determinades.

La UNESCO estipula a la Declaració sobre la raça i els prejudicis racials que:

Les diferències entre les realitzacions dels diferents pobles s'expliquen enterament per factors geogràfics, històrics, polítics, econòmics, socials i culturals. Aquestes diferències no poden en cap cas servir de pretext a qualsevol classificació jerarquitzada de les nacions i els pobles [...] Tots els éssers humans pertanyen a la mateixa espècie i tenen el mateix origen. Neixen iguals en dignitat i drets i tots formen part integrant de la humanitat (UNESCO, 1978, Article primer).

Malgrat aquesta declaració, alguns autors s'atreveixen, fins i tot, a afirmar que les races no existeixen, com Brooks i Hébert:

La raça és una construcció social. La raça no pot considerar-se com una categoria biològica, i té poca base en la ciència o la genètica. Alguns indicadors com els cabells i el color de pell serveixen com a indicadors imperfectes de la raça (Brooks i Hébert, 2006, p.297).

D'altres, se centren en la designació que els humans fan de la seva pròpia espècie, "el poder de classificar als altres condueix a la racialització o a l'etnicització dels grups subalterns, que són identificats a partir de característiques biològiques o 'culturals' externes, que els són consubstancials i, per tant, gairebé immutables" (García, 2004, p.10).

Tenint en compte totes les consideracions d'altres estudis que han abordat la discriminació als mitjans de comunicació i, en especial la recomanació de la UNESCO, en aquest treball no s'usa el terme *raça* per referir-se als col·lectius amb unes característiques fenotípiques concretes.

Tampoc s'usa el terme *ètnia*, ja que, com es pot comprovar a partir d'aquestes definicions, fa referència a un conjunt de característiques que van molt més enllà de l'aparença física, que és l'únic element que es vol valorar en aquest estudi.

Ètnia engloba un seguit de factors, com ara elements culturals, que són impossibles de detectar a simple vista i, per tant, no es pot classificar periodistes en ètnies amb només l'anàlisi visual.

Aquesta investigació vol comprovar quina és la proporció de dones de característiques fenotípiques diferents de les pròpies del fenotip blanc-caucàsic. Per això al llarg d'aquest treball es parlarà de fenotip.

2. 3. Genotip i fenotip

La genètica és un dels majors condicionants de les característiques físiques dels humans. Els gens determinen aspectes físics com el color de la pell, dels ulls o dels cabells, entre altres trets. Aquesta informació, que es transmet de forma hereditària, és el genotip. La RAE el descriu com el "conjunt dels gens d'un individu, d'acord amb la seva composició al·lèlica" (RAE, s.d., definició 1) i el DIEC explica que és la "informació genètica total d'un organisme o constitució genètica d'un organisme" (DIEC, s.d., definició 1).

Però, malgrat la importància dels gens pel que fa a l'aspecte físic d'una persona, el genotip no és l'únic element que condiciona aquestes característiques.

Gregor Mendel, que va establir les bases teòriques de la teoria de l'herència genètica i va confirmar la transmissió de gens entre generacions, també va copsar la doble naturalesa dels organismes, separant el procés hereditari del procés de desenvolupament. Mendel va concloure, per primer cop, que no només la genètica influeix en el creixement i evolució d'un ésser sinó també l'entorn i la forma com s'hi relaciona.

D'aquesta manera es va posar en evidència que les qualitats físiques observables dels humans no són el mateix que l'herència genètica i, ni tan sols, estan únicament condicionades per aquest procés.

A partir d'aquesta teoria mendeliana apareixen les diferències entre els termes *genotip* i *fenotip*, conceptes que el botànic danès Wilhelm Johannsen va introduir l'any 1911, i que es refereixen, respectivament, al que podríem considerar com a composició i expressió.

El genotip és, com s'ha explicat, el conjunt de característiques genètiques hereditàries que conformen un ésser; és a dir, la seva genètica. És la composició biològica de l'ésser. I el genotip és, per si mateix, inobservable.

El que sí que pot ser vist i identificat és el fenotip, que ve, evidentment, condicionat pel genotip. Aquest concepte, segons Andrade (2005) és la identificació d'un conjunt de trets morfològics, fisiològics i de comportament que depenen del genotip. Així doncs, el fenotip no és una conseqüència hereditària, sinó l'expressió d'aquesta herència. Les característiques físiques d'un humà o qualsevol altre ésser viu són el seu fenotip.

Els fenotips permeten també fer divisions, agrupacions i classificacions segons els trets morfològics i físics dels éssers en qüestió. El color de pell i la forma dels cabells, per exemple, són característiques que permeten identificar una persona amb un fenotip concret, que inclou altres persones amb els mateixos trets físics identificatius.

Per aquests motius, el concepte *fenotip* és el que millor s'ajusta a les dades que es treballen en aquesta investigació. De la mateixa manera que aquest ha estat també el concepte base per determinar les identitats dels subjectes analitzats en altres investigacions que han servit d'exemple d'aquesta; "considerem que aquesta afinitat fenotípica pretén identificar de manera més adequada els / les protagonistes dels spots que la que s'apunta des de la biologia sobre la diferenciació per races" (Lorite, 2020, p. 144).

Un cop designats i explicats els conceptes usats en el treball, cal introduir algunes dades que serviran per a la millor comprensió de l'anàlisi, com ara el paper i impacte dels mitjans de comunicació a la societat; la situació de les dones als mitjans de comunicació; la situació de dones de col·lectius minoritaris a aquests mitjans; i, finalment, la situació de dones de col·lectius minoritaris a Catalunya, on se centra el nostre objecte d'estudi.

2. 4. Els mitjans de comunicació com a creadors de l'imaginari social

Els mitjans de comunicació juguen un paper molt important a la nostra vida. Per això, el reflex que fan de les dones i, el que treballa aquest projecte, de les dones de col·lectius fenotípics minoritaris, és essencial per confeccionar la visió que té la societat respecte a aquests grups. A Catalunya, els principals canals de televisió, pel que fa a l'audiència, són Televisió de Catalunya, Telecinco, Antena 3 i Televisión Española.

Segons Loscertales i Núñez (2009), els mitjans creen una imatge social sobre les persones i grups, i aquestes representacions poden variar molt depenent de la cultura i, a més, formen part del procés de socialització del gènere. D'altra banda, com afirma Gil (2010), els mitjans de comunicació, a més de reflectir i expressar la construcció de la realitat que ells mateixos elaboren, també representen les persones que conformen l'univers informatiu.

Segons afirma Sobrados (2006) en diferents enquestes, la gent es refereix sovint als mitjans de comunicació quan expressa o defensa una opinió sobre minories. I, l'última enquesta del Centre

d'Estudis d'Opinió [CEO] assenyala la televisió com al primer mitjà amb el qual s'informen els ciutadans de Catalunya.

És per això que donar, des de la televisió i, especialment, des dels seus informatius, una visibilitat real i plural tant a grups majoritaris com a minories és essencial per a una societat democràtica i representativa. I això mateix és el que afirma Sobrados (2006), "Espanya tendeix a la multiculturalitat, i en aquest context els mitjans de comunicació tenen un paper important: contribuir a una convivència pacífica entre immigrants i autòctons" (Sobrados, 2006, p. 146). I, pel que fa a aquesta afirmació, s'adapta també perfectament a la realitat de Catalunya i de la seva societat.

2. 5. La situació discriminatòria de les dones als mitjans

Avui en dia, les dones encara estan en un procés d'empoderament i lluitant perquè les professions ja no siguin considerades per a un sexe o per un altre. Segons Loscertales i Núñez (2009) els estereotips de gènere en els mitjans de comunicació, concretament els estereotips de rol, dicten quines són les conductes que s'esperen que faci cada persona segons el seu sexe i quines no estan permeses. Un estereotip destacat és "la importància del cos i de l'aparença externa en les dones" (Loscertales i Núñez, 2009, p.437).

Els mateixos autors destaquen un únic model de dona als mitjans, un model de dona que ells mateixos presenten com "la dona prototip", i emfatitzen com a aquests mitjans apareixen dones "joves, primes i de classe mitjana o mitjana-alta. Les altres són l'excepció" (Loscertales i Núñez, 2009, p.437).

La xifra de dones llicenciades en periodisme és actualment superior a la dels homes. Segons l'*Informe Anual de la Profesión Periodística* (Asociación de Prensa de Madrid, 2019), l'any 2019 al conjunt d'Espanya el 63% de tots els llicenciats en periodisme eren dones, mentre que els homes només representaven el 37%. Pràcticament dues de cada tres llicenciats en periodisme són dones a

Espanya, però, en canvi, segons el mateix informe d'aquesta professió, del total de graduats que estan exerceixen i es dediquen al periodisme només un 42% són dones, mentre que els homes són el 58% restant.

Malgrat que són dades del conjunt de l'Estat espanyol i no de Catalunya concretament, que és on se centra aquesta anàlisi, posen en evidència que les dones pateixen una important discriminació en el món laboral als mitjans de comunicació. És una realitat, però, que aquesta situació de discriminació laboral no es dona únicament al periodisme ni al món de la comunicació. En molts sectors i, especialment, a les esferes de poder les dones ocupen una representació i, sovint, també, un paper minoritari.

A Espanya el nombre de dones a l'atur l'any 2020 era, segons l'Instituto Nacional de Estadística (INE, 2021), del 18,33%, quasi quatre punts per sobre de la taxa d'atur d'homes, que és del 14,17%. Malgrat que a Catalunya la situació en dades de percentatge de població d'atur fa que la diferència entre homes i dones sigui menor; no deixen de ser dades discriminatòries per les dones, i és que el 14,90% de dones a Catalunya no té feina mentre que en el cas dels homes el percentatge és del 12,85%, segons dades de la mateixa institució.

Tot i que la discriminació femenina s'evidencia en diverses esferes de la societat no es pot deixar de valorar l'especial impacte negatiu que pot tenir aquesta discriminació en els mitjans de comunicació i, en especial, a la televisió. Aquesta infrarepresentació femenina als mitjans és especialment greu perquè, com s'ha vist, aquests tenen un impacte essencial i major que molts altres sectors, pel que fa a la creació de l'imaginari social i, per tant, d'una societat justa i igualitària.

Una altra dada preocupant és que, malgrat que hi ha més dones que tenen el títol de periodisme que homes, aquestes estan en discriminació pel que fa als sous; Berganza, De-Miguel, Hanitzsch i Parratt (2017) afirmen que, pel simple fet de ser dona, és més probable que una periodista rebi un sou inferior a mil euros mensuals, mentre que els homes solen tenir salaris una mica més elevats.

Loscertales i Núñez (2009) afirmen que en el cas concret de la televisió, que és el mitjà que s'analitza en aquesta investigació, només una cinquena part dels treballadors que apareixen en pantalla són dones i solen trobar-se en la franja entre els vint i els quaranta-cinc anys, i hi ha un desequilibri quantitatiu entre els dos sexes en temps i presència i un desequilibri qualitatiu sobre les ocupacions i rols que es duen a terme. També Loscertales i Núñez (2009) constaten que en programes televisius, especialment en els informatius, els homes solen ser directius, conductors i presentadors.

2. 6. La invisibilitat mediàtica de les dones pertanyents a minories

Com afirma Nuñez de Prado (2003), tothom que ho vulgui té la possibilitat de veure la televisió, però, en canvi no tothom té la possibilitat de sortir-hi. En la societat occidental, les dones de grups minoritaris reben una escassa representació en els informatius, ja que "existeix un procés de simplificació i invisibilització de la immigració en totes les seves vessants" (Suárez, 2013, p.84). També Suárez (2013) també expressa que els immigrants només són protagonistes de menys d'una tercera part de les notícies sobre ells, i quan el migrant en qüestió és una dona, la quantitat és encara molt més baixa. Aquesta situació suposa una evident invisibilització de les dones immigrants en els continguts informatius.

La representació actual que tenen les dones als mitjans de comunicació encara necessita millorar en termes d'igualtat de gènere. "El model capitalista produeix noves formes d'igualtat de gènere i també noves formes de desigualtat entre els diferents tipus de dones, depenent del tipus de rols assignats a l'imaginari femení o masculí" (Suárez, 2013, p.5). I, el mateix autor, afegeix que pot afirmar-se que les dones immigrants són considerades "dones de rang inferior" (Suárez, 2013, p.5), ja que els hi queda més recorregut per arribar a aquesta autonomia mitjançant la visibilitat.

Per tant, avui en dia, les dones immigrants reben en els mitjans un tractament desigual respecte al total de dones perquè, segons l'imaginari social, són considerades inferiors. D'aquesta manera, apareixen menys representades en els continguts com a fonts i, encara molt més infrarepresentades, en la pantalla televisiva com a comunicadores.

Segons el mateix Suárez (2013), les dones immigrants pateixen una "triple vulnerabilitat": ser dona, immigrant i, sovint, iniciar la migració en situació administrativa irregular. I, encara es pot afegir una quarta vulnerabilitat: la mediàtica, derivada de les narracions que les representen de forma molt escassa.

Aquesta vulnerabilitat és evident al territori català. Pel que fa a les dades d'atur, ja s'ha vist com el percentatge de dones en desocupació és major que el d'homes que també es troben en aquesta situació, sent els nombres, com s'ha vist, del 14,97% i del 12,85%, respectivament.

Aquest percentatge de desocupació femenina és encara més gran per les dones immigrants i especialment per aquelles immigrants que provenen de fora d'Europa. Si les dones catalanes ja tenen menys probabilitats de tenir feina que els homes, les dones estrangeres en tenen moltes menys, segons l'Institut Nacional de Estadística (2021), la seva taxa de desocupació era del 29,87% l'any 2020.

Les dones immigrants des de fora d'Europa tenen encara unes pitjors dades. Aquestes dones no europees són, normalment, pertanyents a grups fenotípics minoritaris a Catalunya. És a dir, que les dones de minories fenotípiques són el sector més desafavorit pel que fa a la taxa d'ocupació a Catalunya. Tenen menys probabilitats de trobar feina que les dones espanyoles, que les dones europees i que els homes provinents, com elles, de fora d'Europa.

La taxa de dones no europees desocupades és del 32,04% a Catalunya, sent quasi deu punts superiors a la de dones estrangeres europees, 22,49%, més de vint punts superiors a la de les dones amb nacionalitat espanyola, 11,89%, i quasi cinc punts per sobre dels homes estrangers no europeus, 27,58% (INE, 2021).

Com ja s'ha explicat, malgrat ser un problema que no només afecta el món de la comunicació, aquestes dades poden ser especialment preocupants en un sector que, com el dels mitjans de

comunicació, té la funció d'informar i que crea opinió pública i que, de forma voluntària o no, representa la societat a la qual informa.

Brooks i Héber (2003) afirmen que als mitjans encara hi havia moltes connotacions de discriminació en referència l'origen dels periodistes. En l'estudi, però, es remarca que aquesta representació d'altres col·lectius als mitjans augmentaria en els pròxims anys.

Avui, però, divuit anys més tard d'aquesta publicació, les dones segueixen en una situació discriminatòria en el sector de les comunicacions, sobretot les dones de característiques fenotípiques menys comunes a Catalunya.

2. 7. Dones i dones de col·lectius fenotípics minoritaris a Catalunya

L'objectiu d'aquest treball és comprovar quina és la representació de dones de minories fenotípiques als programes d'informació dels quatre canals que tenen més audiència de Catalunya, per veure si són representatius amb la societat catalana.

L'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) no actualitza les seves dades de forma constant i, actualment, les darreres informacions en matèria de població són del gener de 2020. Malgrat que les dades de població catalana són susceptibles d'haver canviat en aquest darrer any i mig, no hi ha coneixement de números actualitzats. Per això, les darreres dades publicades són les que es fan servir durant tot el treball i les que serveixen de referència per les anàlisis. Així mateix, aquestes dades es consideren com a actuals i són tractades en present.

La societat catalana és una societat diversa, heterogènia i complexa. Amb més de 7,7 milions de ciutadans a Catalunya hi conviu gent de diferent sexe, edat, religió, cultura i origen.

Segons les últimes dades de l'IDESCAT a Catalunya hi viuen 1.260.619 estrangers, el que suposa un 16,20% de la població total de la comunitat autònoma. El principal país d'origen dels estrangers residents a Catalunya és el Marroc. El 2020, 238.003 marroquins vivien Catalunya, una dada que

representa el 18,88% del total de la població estrangera del territori català. Els següents països amb més nombre d'estrangers residents a Catalunya són, per ordre descendent, Romania, Itàlia, la Xina i el Pakistan. Els ciutadans provinents d'aquests cinc primers països representen, junts, quasi el 40% total de la població estrangera a Catalunya.

A Catalunya la població femenina supera de forma molt lleugera la població masculina. Al territori català hi viuen 3.934.519 dones i 3.787.684 homes. Per tant el percentatge de dones que viuen a Catalunya és de 50,95%, molt lleugerament superior a la meitat, i el d'homes és de 49,04% (IDESCAT, 2021).

Dels més d'1,2 milions d'estrangers que viuen al territori català, 610.323 són dones, és a dir que el 48,41% de la població estrangera és població femenina. Els països d'origen de les dones estrangeres a Catalunya són substancialment diferents dels països originaris del total de la població estrangera, homes i dones. D'aquests més de sis-centes-mil dones, la majoria són provinents del Marroc, un total de 105.187, aquest nombre representa el 44,1% de la població total provinent del país africà (IDESCAT, 2021).

Segons dades de l'IDESCAT (2021), els següents països d'origen de més dones estrangeres residents a Catalunya són, per ordre descendent, Romania, Hondures, la Xina i Itàlia. Pel que fa a Romania, la Xina i Hondures, les dones representen més de la meitat de la població total d'origen d'aquests països, sent Hondures el país del qual provenen, proporcionalment, més dones i és que aquestes representen el 69,37% del total.

Amb aquestes dades, el 15,50% total de dones que viuen a Catalunya són estrangeres, és a dir 7,90% de la població total que hi viu són dones d'altres països d'origen. Aquestes dades indiquen que sobre el total de la població de Catalunya, el 2,60% són dones que provenen del Marroc, l'1,17% són dones de Romania, el 0,87% dones d'Hondures, un 0,84% són dones de la Xina, i un 0,70% dones italianes (IDESCAT, 2021).

Segons els països d'origen de totes les dones estrangeres que actualment viuen a Catalunya, recollides per l'IDESCAT (2021) i tenint en compte les característiques fenotípiques pròpies d'aquests països, el 4,37% de la població catalana actual són dones de característiques físiques que no encaixen amb el fenotípic blanc-caucàsic.

Aquestes dades, però, no són totalment representatives de la diversitat d'origen de la població catalana. La diversitat pel que fa a les característiques fenotípiques de les dones que viuen a Catalunya és susceptible de ser major, ja que, queden fora d'aquesta anàlisi tots aquells ciutadans que, malgrat ser d'origen estranger, tenen la nacionalitat espanyola. Alhora també s'exclouen aquelles dones que pertanyen a grups fenotípics minoritaris i que no tenen els papers en regla.

Per tant, aquestes dades són una mica menys representatives amb diversitat de la societat catalana i amb el nombre de dones de diferents fenotips que conviuen al territori analitzat.

3. Metodologia

3. 1. Anàlisi quantitativa

Com ja s'ha explicat anteriorment, en aquest estudi s'analitzen el nombre i característiques fenotípiques de les dones que exerceixen de periodistes en els quatre canals amb majors nombres d'audiència a Catalunya que són, amb aquest ordre, Televisió de Catalunya (TV3), Telecinco, Antena 3 i Televisión Española (TVE1).

Per fer aquesta anàlisi, s'utilitza un mètode quantitatiu que comptabilitza, únicament, el nombre de periodistes de diversos fenotips que apareixen als informatius. Aquesta mostra quantitativa, però, és especialment complicada en aquest estudi perquè, en els canals de televisió, i en els programes noticiaris, sobretot, els periodistes que apareixen diversos dies es repeteixen dia rere dia.

Per això, en aquest estudi no es vol comptabilitzar el nombre de periodistes que surten al programa, en el període analitzat, sinó el nombre d'aparicions en pantalla de periodistes de diversos fenotips. És a dir, cada cop que un periodista apareix en el programa compta com a un nombre d'anàlisi. Encara que hagi aparegut en programes anteriors, i ja prèviament analitzats, cada cop que un periodista apareix en la pantalla es comptabilitza amb un altre nombre. Malgrat això, només es compta un cop per programa i si, per exemple, un dels professionals té diverses intervencions en una mateixa edició del programa, aquell periodista només compta com una dada.

Per tant, és important tenir en consideració que les dades següents no fan referència al nombre total de periodistes i col·laboradors dels programes sinó a les aparicions en pantalla dels professionals de la informació de les quatre cadenes analitzades. Així doncs, els resultats no s'han de valorar com, *de cada tantes periodistes tantes són d'un col·lectiu amb característiques fenotípiques minoritàries* sinó com *de cada tantes aparicions de dones periodistes, tantes les han fet de dones de minories fenotípiques*.

3. 1. 1. Els canals de televisió analitzats

Els mitjans de comunicació de masses són, avui en dia i des de fa dècades, un actor de molta influència en el desenvolupament i confecció de la societat. Malgrat l'aparició i el creixent desenvolupament i influència de noves plataformes i mitjans com internet o les xarxes socials, que intervenen cada cop més en els processos de socialització; els mitjans clàssics, com, per exemple, la televisió, segueixen tenint un gran poder de creació de l'imaginari social i també de l'anomenada opinió pública.

Per tant, com ja s'ha explicat, la televisió condiciona l'imaginari social. L'última enquesta del CEO, a més, assenyala la televisió com al primer mitjà amb el qual s'informen els ciutadans de Catalunya, seguida d'internet i més tard de la ràdio i de la premsa impresa.

Així doncs, els quatre canals de televisió amb més audiència de Catalunya, són els principals condicionants i els que tenen més influència sobre la societat catalana i la seva formació d'opinió.

Segons l'informe *Anuario Audiencias TV 2020* (Kantar Media, 2021), el 2020 els canals amb més audiència a Catalunya van ser, en primer lloc Televisió de Catalunya (TV3), seguida per la cadena Telecinco, en tercera posició Antena 3 i, finalment, el quart canal més vist va ser Televisión Española (TVE1).

Dels quatre canals amb més audiència només un, TV3, és autonòmic. Telecinco, Antena 3 i TVE1 emeten els seus informatius, i la resta de la seva programació, en l'àmbit estatal. Malgrat això, aquests canals han estat triats perquè són el segon, tercer i quart que més s'han vist al territori català. Com que aquesta investigació se centra en les periodistes als canals amb més audiència de Catalunya, les dades de periodistes d'aquests canals es posen amb relació a les de la població femenina catalana, i no la de tot el conjunt de l'Estat espanyol.

TV3 va ser, el 2020, el canal més vist a Catalunya amb una quota de pantalla del 14,47%, més de tres punts per sobre de Telecinco, que va tenir unes dades de l'11,03% i que, al seu torn, superava en quasi dos punts a la tercera cadena de televisió més vista a Catalunya, Antena 3, amb una quota de pantalla del 9,07%. Finalment, TVE1 va tenir una quota de pantalla del 6,91%, que la separa en més de dos punts d'Antena 3 (Kantar Media, 2021).

Televisió de Catalunya, TV3

Televisió de Catalunya, o TV3, és un canal de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, que va fer la seva primera emissió l'any 1984. És la primera cadena en audiència a Catalunya i, també, el primer en audiència pel que fa als programes informatius.

Telecinco

Telecinco és un canal privat del grup Mediaset España Comunicación. La seva primera emissió va ser l'any 1990, i en aquell mateix any va estrenar el seu programa d'informatius, Informativos Telecinco. Actualment és el segon canal amb més audiència de Catalunya.

Antena 3

Antena 3 és un canal de televisió privat que pertany al grup Atresmedia. Antena 3 va emetre per primer cop l'any 1990, i va presentar, el mateix any, Antena 3 Noticias, el programa informatiu del canal. Antena 3 és el tercer canal més vist al conjunt de l'Estat Espanyol i també el tercer en nombres d'audiència a Catalunya.

Televisión Española, TVE1

TVE1, és la primera cadena de Televisión Española, del grup RTVE. És la cadena pública de l'Estat Espanyol, i va ser, durant dècades l'únic canal que es podia veure a Catalunya i a la resta de l'estat. La primera emissió de TVE1 va ser el vint-i-vuit d'octubre de 1956. El canal és, actualment, el quart més vist a Catalunya, per darrere de la televisió pública catalana i de dues cadenes privades d'àmbit nacional.

3. 1. 2. Mostra de programes i període analitzat

La realització d'aquest estudi es du a terme partir de tres anàlisis quantitatives diferents, que han comportat prop de dues-centes hores de visionament dels programes, per tal d'obtenir unes dades més realistes i que no només aportessin informació pel que fa a diversitat actualment sinó també en altres èpoques de totes quatre cadenes de televisió.

En primer lloc, s'analitzen seixanta-dos programes informatius de cadascun dels quatre canals d'aquest mateix any 2021. S'analitzen dos programes per dia, agafant el noticiari del migdia i del vespre, que són els noticiaris amb més audiència, segons l'empresa Kantar Media.

En el cas de TV3, Telecinco i TVE1 són objecte d'estudi els informatius de migdia i vespre de l'u al trenta-u de gener de l'any 2021. En el cas d'Antena 3 també s'analitzen seixanta-dos programes, dos programes durant trenta-un dies, però en aquest cas dels dies corresponents des del dotze de gener del 2021 fins a l'onze de febrer del mateix any, ja que, per motius tècnics, resulta impossible analitzar els de tot el mes de gener, com es fa en els altres tres canals.

Com s'ha explicat anteriorment, els nombres analitzats no corresponen al nombre total de periodistes sinó al nombre total d'aparicions en pantalla, comptant-ne només una per programa. Tenint en compte que els periodistes que presenten o intervenen en els informatius solen ser els mateixos durant un període de temps relativament llarg, aquestes dades podien no ser del tot representatives amb la diversitat dels informatius d'aquell canal. És a dir, es podien extreure conclusions de quines són les dades de diversitat fenotípica en cada un dels programes informatius durant un mes; però, podria ser que aquestes dades no representessin la diversitat real de la cadena.

Per aquest motiu, després d'haver analitzat aquests dos-cents quaranta-vuit programes, seixanta-dos de cada un dels canals, es prossegueix amb la segona part de la investigació. Aquesta és analitzar un únic programa per canal, que correspon a diferents temporades entre l'any 2016 i 2020.

Es tria fer aquesta anàlisi quantitativa perquè, si s'analitzen programes de diferents anys, augmenten les probabilitats que canviessin els periodistes que treballaven als programes, i d'aquesta manera l'anàlisi és més realista, perquè inclou una mostra més àmplia.

A partir d'aquesta mostra, per tant, s'obtenen les dades exactes de les periodistes de característiques físiques pròpies d'un fenotip minoritari que apareixen als canals durant un més; i dades de la representació femenina d'aquests col·lectius fenotípics majoritaris durant un i cinc anys.

Finalment, es vol analitzar una tercera variable per tal de fer l'estudi més complet i rigorós. El millor per aquest estudi, hauria estat analitzar tots els periodistes que han exercit als canals analitzats. Però, analitzar tots els periodistes que apareixen als programes informatius dels canals des de la seva emissió, comportaria analitzar més seixanta-cinc anys d'emissió en el cas de TVE1, trenta-set en el cas del canal TV3 i trenta-un anys en els altres dos casos. Compatibilitzar i classificar el grup fenotípic al qual pertanyen els periodistes que han aparegut en els programes informatius d'aquests quatre canals, suposaria, tenint en compte que s'haurien d'haver analitzat dos programes diaris durant cada any d'emissió de cada canal, haver d'examinar quasi cent vint mil programes; i es tracta d'una tasca impossible per aquest estudi.

Per això, en lloc de classificar fenotípicament tots els periodistes de les cadenes de televisió, s'analitzen els fenotips dels periodistes que han exercit com a presentadors al llarg de la història dels informatius de tots quatre canals.

Aquest punt sorgeix, en part, a partir de les dues anàlisis anteriors i de la consegüent fonamentada intuïció que, en cap programa informatiu dels quatre canals amb més audiència al territori català ha aparegut mai una sola periodista que sigui d'un fenotip diferent del blanc-caucàsic.

3. 1. 3. Els grups fenotípics analitzats

Primer de tot s'ha d'aclarir i emfatitzar que, avui en dia, no hi ha cap classificació mundialment compartida o acceptada que separi els fenotips en grups segons les seves característiques físiques.

Des de fa dècades diversos autors han intentat establir diverses variables d'anàlisi que permetessin segmentar els grups en funció de, per exemple, la forma dels cabells o el color de la pell; però, malgrat les grandíssimes i indiscutibles aportacions d'aquests estudis, no s'ha arribat a trobar una classificació única i acceptada com a definitiva.

Aquesta manca d'una classificació general és clarament conseqüència directa de la grandíssima varietat i cada cop més abundant barreja dels diversos fenotips, que, al segle XX ja es preveia, "els pensadors burgesos del segle passat, com els teòrics revolucionaris coetanis, s'inclinaven a pensar que les diferències ètniques i nacionals tendrien gradualment a desaparèixer en favor d'una gradual homogeneïtzació" (Díaz-Polanco, 1981, p.101).

I, és, precisament, la gran diversitat i homogeneïtzació el fa que, actualment, sigui molt difícil establir unes línies de separació clares i definitives entre algunes característiques de diversos grups.

Així ho demostra *Humanac.project*, el treball que la fotògrafa Angélica Dass va començar l'any 2012. Dass ha fotografiat fins ara més de quatre mil voluntaris de vint països diferents i, aplicant la tècnica Pantone per classificar-ne els colors de pell, està demostrant els infinits tons de pell dels humans. Aquest estudi és un clar exemple que posa en evidència la dificultat de separar i segmentar, per exemple, en funció del color de pell; perquè no es pot classificar per colors si quasi cada persona del món té el seu propi codi Pantone.

És tan difícil descriure i separar els diversos fenotips, que fins i tot en estudis que, com aquest, procuren analitzar la presència de diversos fenotips -o races, com molts d'ells es refereixen- als

mitjans de comunicació, no consta una clara i única descripció o classificació dels diversos grups fenotípics.

Alguns, com s'ha vist, reivindiquen que les races són producte de l'imaginari social "les categories racials que utilitzem per diferenciar els éssers humans han estat creades i canviades per satisfer les dinàmiques necessitats socials, polítiques i econòmiques de la nostra societat" (Brooks i Hébert, 2006, p.297).

D'altres aposten fer una classificació o agrupació de fenotips basant-se en l'origen territorial dels subjectes analitzats, com el de Lorite:

"Una agrupació fenotípica que es pren com a referència fonamental [...] és la blanca-caucàsica [...] de la qual l'origen del genotip es considera centreeuropeu. Aquesta agrupació fenotípica és diferent d'altres que procedeixen d'un ambient diferent, que ha permès desenvolupar altres trets fisiològics i morfològics. És el cas de les migracions provinents de l'Àfrica Subsahariana, [...] molt diferents de les procedents d'Àfrica del Nord d'origen àrab" (Lorite, 2020, p. 144).

Per tant, davant la material impossibilitat d'escollir una classificació que englobi de forma separada cada una de les característiques dels diversos fenotips concrets, i que serveixi com a única descripció possible, s'ha fet una classificació pròpia per a aquest estudi.

Aquesta, correspon a un seguit de característiques físiques que socialment acostumen a extrapolar-se i a interpretar-se i donen lloc a una classificació de diversos grups culturals en funció de la seva aparença.

Amb aquests paràmetres socials, agafant com a base d'investigació els estudis esmentats, i d'altres que analitzen el paper de les minories als mitjans de comunicació, i els col·lectius de població més

nombrosos a Catalunya, s'han definit sis fenotips que actuaran com a variables d'anàlisi en aquest estudi.

Aquests grups fenotípics estan designats en funció del seu origen i descrits a continuació, per tal de definir uns criteris clars i que permetin seguir i, sobretot, extreure unes conclusions precises d'aquesta investigació.

- **1 - Blanc-caucàsic**

S'inclouen en aquest grup tots els individus que presentin característiques com estructura de la cara amb faccions fortes, la pell clara; una forma d'ulls arrodonida i de colors diversos com grisos, blaus, verds, i totes les tonalitats de marrons; forma del nas pronunciat; cabells llisos, ondulats o arrissats i de diversos colors com castany més o menys fosc, ros, negre i roig.

- **2 - Asiàtic mongòlic**

Que inclou totes aquelles persones amb característiques semblants a la pell clara amb tons que tendeixen grogós; els arcs de les celles aplanats, de tal manera que no sobresurten respecte als ulls; nas xat; ulls allargats i de colors foscos; i cabell llis i negre o de colors molt enfosquits.

- **3 - Asiàtic índic**

En el qual s'agrupen les periodistes amb trets com ara faccions de cara pronunciades, pell de color marró clar, ulls arrodonits i de colors marrons foscos o negres; forma del nas pronunciada; i, cabells molt foscos o negres i normalment llisos.

- **4 - Nord-africà**

Que inclou aquelles periodistes amb trets com ara faccions de cara fines, pell de color marró molt clar; ulls arrodonits i de colors clars com verd o blau, o foscos com marrons i, fins i tot, negres; forma del nas lleugerament pronunciada; llavis gruixuts, i, cabells molt foscos o negres i normalment llisos.

- **5 - Àfrica subsahariana**

En el qual s'inclouen les dones amb trets com les faccions de la cara pronunciades; color de pell de color marró molt fosc; ulls rodons i de colors foscos o negres; llavis molt gruixuts; cabells negres, o de color marró molt fosc, i arrissats.

- **6 - Sud-americà**

Que inclou les periodistes que tinguin trets com les ara faccions de cara fines; pell de color marró clar; ulls lleugerament estirats i de colors marrons; forma del nas suau; i, cabells castanys o marrons.

3. 2. Anàlisi qualitativa

Un cop analitzats els resultats quantitatius de dones periodistes de minories fenotípiques als noticiaris més vistos de Catalunya, la investigació vol valorar, principalment, les causes i conseqüències d'aquests resultats.

En primer lloc, les causes s'intenten valorar a partir d'una entrevista amb Toni Cruanyes, periodista, presentador i actual editor del Telenotícies Vespre de TV3, és a dir, del programa informatiu amb majors nombres d'audiència de Catalunya. S'escull entrevistar aquest periodista perquè el noticiari concret que ell condueix, el TN vespre, és el de major audiència a Catalunya, segons dades de l'empresa Kantar Media.

L'objectiu d'aquesta entrevista és conèixer si, per la primera cadena en audiència de Catalunya, la diversitat fenotípica és un factor de pes a l'hora de triar quins periodistes surten als informatius i, en cas que així sigui, quin és el pes d'aquest factor.

Un altre dels objectius és comprovar si el canal compta amb algun programa o protocol concret que afavoreixi, especialment, la inclusió i la diversitat fenotípica als seus informatius. Finalment també es

vol conèixer si tenen, i en cas de tenir-los quins són, projectes futurs en matèria inclusiva del canal i, sobretot, per al programa.

D'altra banda, es considera, les conseqüències són tant o més importants com les causes d'aquesta, o no, diversitat de característiques físiques als informatius catalans. Per això, es fa una segona entrevista, aquesta a Jesebel Luengo, una estudiant de periodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona amb unes característiques fenotípiques molt diferents de les del model de dona blanca-caucàsica. Ella viu a Catalunya des que va néixer i té uns trets físics que hem emmarcat en els del fenotip classificat, en aquest estudi, com a africà subsaharià. Gràcies al seu testimoni es pot conèixer si les dones catalanes de característiques fenotípiques menys comunes se senten representades i incloses als seus mitjans de comunicació, i, sobretot, als informatius del lloc on viuen.

4. Anàlisi de resultats

4. 1. Anàlisi d'un període de trenta-un dies de l'any 2021

Televisió de Catalunya, TV3

Televisió de Catalunya, de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, és el primer canal en audiència a Catalunya i, també, el primer en audiència pel que fa als programes informatius.

Durant els seixanta-dos programes del període analitzat, de l'u al trenta-u de gener del 2021, analitzant dos programes per dia que corresponen a l'informatiu del migdia i al del vespre, al TN de TV3 hi ha hagut un total de 526 aparicions de periodistes, entre els quals hi ha homes i dones.

Dels quatre canals de televisió amb major audiència a Catalunya, TV3, és la cadena en la qual apareixen menys periodistes als informatius, amb una mitjana aparicions de 8,48 periodistes per programa.

Televisió de Catalunya és, així mateix, el canal en el qual, als programes informatius, apareixen menys dones exercint de periodistes, en qualsevol de les seves categories. És aparentment lògic que hi hagi menys dones periodistes si es té en compte que hi ha menys periodistes en general, sense valorar-ne el sexe, però TV3 és també el canal amb menys proporció femenina que exerceix de periodista als seus informatius. De les 526 aparicions totals de periodistes, només en 203 casos són dones.

Aquestes dades situen el percentatge de dones periodistes als informatius de la cadena en un 38,59% -gràfic 1-, sent encara lluny de la meitat d'aparicions i lleugerament més lluny també dels percentatges de població femenina de Catalunya.

Percentatge de dones periodistes al Telenotícies
■ Homes ■ Dones

Gràfic 1. Font: elaboració pròpia

Segons les últimes dades de l'IDESCAT, i com s'ha explicat anteriorment, a Catalunya la proporció de població femenina és lleugerament major que la masculina, ja que les dones representen una mica més de la meitat dels 7,7 milions d'habitants de Catalunya. La població femenina catalana és exactament el 50,95% de la total.

Tenint en compte aquestes dades, per la correcta representació de la societat per part dels mitjans de comunicació, i especialment dels informatius, que tenen un especial impacte en la formació de l'imaginari social, el percentatge de dones que apareixen als informatius exercint de periodistes, hauria de ser aproximadament de la meitat. En el cas de TV3, però les dades són de 38,59%, és a dir pràcticament dotze punts, una distància força considerable, per sota de la meitat exacta. Per aquests motius es conclou que els informatius de la cadena amb més audiència de Catalunya són infrarepresentatius amb la població femenina catalana.

Toni Cruanyes, editor del Telenotícies vespre diu ser conscient d'aquesta infrarepresentació femenina, però atribueix aquesta poca paritat a una qüestió casual. Malgrat que reconeix que

històricament hi havia un cert masclisme i que les dones feien tasques més pròpies de secretaria, assegura que actualment els equips, fora de pantalla, són molt paritaris i que aquesta infrarepresentació femenina davant de pantalla és coincidència.

A més, explica una política de contractació del canal que va a favor de la paritat, "en els càrrecs de responsabilitat dins la redacció, en igualtat de mèrits es dona el càrrec a la dona. Això és una política escrita". Alhora remarca com, al mateix TN, i en altres programes, s'intenten equiparar les dades d'homes i dones que intervenen com a testimonis o convidats.

Sigui de forma casual o no, les dones estan clarament infrarepresentades als informatius de TV3; però les dones que no pertanyen al fenotip majoritari blanc-caucàsic, encara ho estan més. D'aquestes 203 aparicions de periodistes femenines en els programes informatius de TV3, Telenotícies, totes són pertanyents al fenotip blanc-caucàsic.

El 100% de les periodistes dels informatius del canal representen només un fenotip que, malgrat ser amb considerable diferència el més nombrós de Catalunya, no és l'únic. A Catalunya hi ha un total de 7,9% de població femenina estrangera, i un 4,37% tenen característiques físiques pròpies d'un fenotip diferent del blanc-caucàsic. Aquest percentatge de població de Catalunya no té representació, en forma de periodistes, als informatius del canal que tenen major audiència, i que, conseqüentment, tenen més impacte en la percepció de la societat del lloc on viuen.

Malgrat que totes les dones estan en una situació d'infrarepresentació a TV3; les dones d'alguna minoria fenotípica es troben en una situació molt més greu i és que la seva representació als informatius del canal amb més audiència del lloc on viuen no és baixa sinó que és totalment nul·la.

Toni Cruanyes és totalment conscient d'aquesta situació i, a diferència de com fa en la qüestió de paritat de gènere, en fa una crítica, "en aquesta empresa tots som blancs i, segur que això afecta els nostres continguts". Fa dures crítiques amb la poca diversitat fenotípica al seu programa i afirma que

"crec que ens hauria de caure la cara de vergonya, a aquestes alçades de presentar un telenotícies així [...] Ens falta una diversitat que al carrer hi és, que hi és a les escoles i als instituts".

Afirma que, des del canal, reben cursos per millorar la inclusivitat de tots els col·lectius, i també grups fenotípics, de la societat, i que busquen diversitat en els seus testimonis, per dibuixar davant la pantalla la diversitat social. "Busquem gent amb professions de prestigi que puguin demostrar que hi ha gent de diferents colors de pell que les exerceixen [...] que no surtin sempre negres com a menors desemparats o com a top mantes, sinó que apareixen com a doctors, com a professors". Però, diu, que aquesta inclusivitat no resulta suficient si cap dels periodistes no té trets fenotípics propis d'altres grups.

A més, aquesta iniciativa sembla tampoc ser suficient per als espectadors amb característiques fenotípiques pròpies d'un altre grup que no sigui el blanc-caucàsic, que encara pensen que "se'ns crida per parlar del racisme, de la xenofòbia. Se'ns encasella dins d'un tema i potser no parlarem d'altres coses com economia o ciència. Sortim poc i quan sortim és per parlar de racisme", segons afirma Jesebel Luengo.

Tot i la crítica que fa, Cruanyes explica que és difícil que la situació canviï aviat perquè les polítiques de contractació de l'empresa, malgrat que no són voluntàriament discriminatòries, ho acaben sent. El que es demana a les proves per ser periodista al canal, diu, afavoreix la gent que ve de famílies catalanes, i compliquen l'entrada a immigrants "les preguntes ja estan mal fetes. El criteri de selecció és erroni". Aquestes polítiques, doncs, discriminen alguns fenotips, no per les característiques fenotípiques pròpiament, sinó per "el pòsit cultural que va barrejar a aquest fenotip", explica.

I, malgrat ser conscient de l'origen del problema, diu que no hi ha encara polítiques clares per facilitar la inclusió i que, creu, encara falta temps per veure un o una periodista de característiques físiques pròpies d'un fenotip que no sigui el blanc-caucàsic a TV3.

Telecinco

Telecinco, cadena de televisió que pertany al grup de major audiència de l'Estat Espanyol, Mediaset, és el segon canal que té més percentatge de teleespectadors a Catalunya.

Aquest canal és, dels quatre que s'analitzen, el que compta amb un nombre major d'aparicions de periodistes per cada programa d'informatius. Als informatius del canal, Informativos Telecinco, han aparegut, en els seixanta-dos programes que pertanyen als trenta-un primers dies de l'any analitzats un total de 1.087 periodistes. Aproximadament 17,50 periodistes diferents han aparegut a cada programa informatiu de la cadena privada.

Telecinco és la cadena també amb major nombre real, no proporcional, d'aparicions en pantalla de dones periodistes als seus informatius. De les 1087 aparicions de periodistes comptabilitzades durant el període analitzat, 691 eren d'aparicions femenines.

Així doncs, les aparicions de periodistes femenines als informatius representen el 63,56% de les totals -gràfic 2-.

Gràfic 2. Font: elaboració pròpia

En aquest cas, al contrari que passa amb el canal de major audiència de Catalunya, TV3, les dones periodistes estan sobrerrepresentades a la cadena televisiva Telecinco. Concretament, el percentatge de representació femenina als informatius del canal és pràcticament tretze punts superior al percentatge de dones que viuen a Catalunya que, recordem representa el 50,95% de la població total.

Malgrat aquesta sobrerrepresentació de la població femenina catalana als informatius del segon canal de televisió amb més audiència a Catalunya, la representació de les dones que pertanyen a minories fenotípiques i exerceixen de periodistes en aquests informatius és, contràriament, per sota de la proporció social del col·lectiu.

D'aquestes 691 dones periodistes que han aparegut en pantalla als informatius del canal durant el període d'anàlisi, 691 eren pertanyents al fenotip blanc-caucàsic. És a dir, el 100% de les dones periodistes de la cadena són blanques-caucàsiques.

Són unes dades no només infrarepresentatives amb les dones de minories fenotípiques, que, com ja s'ha analitzat, representen el més del 4% de la societat catalana, sinó que creen una situació d'exclusió total per aquests col·lectius. Aquesta dada és especialment preocupant perquè no són només dades de la cadena Telecinco, sinó que també a TV3 la representació d'aquests grups és inexistent. Es tracta d'un problema de certa gravetat perquè, actualment, els dos canals amb més audiència i, per tant, més impacte a Catalunya estan discriminant alguns dels col·lectius que viuen al seu territori.

Antena 3

El canal de televisió Antena 3 pertany al grup Atresmedia, i és el tercer canal amb més audiència a Catalunya.

Als informatius d'aquest canal, Antena 3 Noticias, hi apareixen una mitjana de 14,19 periodistes per programa. Durant els seixanta programes analitzats, que són els corresponents als informatius del migdia i del vespre dels dies entre el dotze de gener i l'onze de febrer, ambdós inclosos, apareixen un total de 880 periodistes.

Del total de 880 aparicions de periodistes al programa Antena 3 Noticias, fins a 498 són de periodistes dones. Aquestes dades representen que el percentatge de dones dels informatius del tercer canal que té més influència a Catalunya és del 56,90% -gràfic 3-. Aproximadament, de cada 14 periodistes que surten en un programa informatiu, 8 són dones.

Percentatge de dones periodistes a Antena3 Noticias

■ Homes ■ Dones

Gràfic 3. Font: elaboració pròpia

Altres cops, com passa amb la cadena Telecinco, els informatius d'Antena 3 són sobrerrepresentatius amb la població femenina de Catalunya. En aquest cas la representació proporcional femenina del canal se situa més de sis punts per sobre del tant per cent de dones que conformen la societat catalana, que és del 50,95%, tal com s'ha explicat en diverses ocasions i tenint en compte les darreres dades de l'IDESCAT.

Pel que fa al nombre de dones amb característiques fenotípiques minoritàries que exerceixen de periodistes als informatius del tercer canal més vist al territori català, les dades són idèntiques a les dels dos primers canals amb més audiència, TV3 i Antena 3.

De les 498 dones que exerceixen com a professionals de la informació als programes analitzats, totes 498 pertanyen al fenotip blanc-caucàsic. Altre cop, la representació de dones de característiques fenotípiques diferents de les blanques-caucàsiques és totalment nul·la, és a dir igual a 0%.

Televisión Española, TVE1

Televisión Española, TVE1, la cadena pública de l'Estat espanyol, és el quart canal amb més audiència de Catalunya.

En els seixanta-dos programes analitzats, corresponents al migdia i vespre dels dies entre l'u i el trenta-u de gener del 2021, ambdós inclosos, hi apareixen un total de 926 professionals que exerceixen com a periodistes. És el segon canal amb més nombre de periodistes per programa informatiu, després de Telecinco, amb una mitjana de 14,93 periodistes per programa.

TVE1 és també el canal amb més percentatge de dones que apareixen com a periodistes al programa noticiari. D'aquests 926 professionals, 590 són dones. És a dir que, al mes de gener de 2021, del total d'aparicions de periodistes el 63,71% van ser de periodistes dones -gràfic 4-.

Percentatge de dones periodistes al Telediario
■ Homes ■ Dones

Gràfic 4. Font: elaboració pròpia

Malgrat que el segon canal amb més audiència de Catalunya, Telecinco, supera la televisió pública espanyola en nombre real de dones, TVE1 és el primer canal, dels quatre més vistos a Catalunya, pel que fa a la proporció femenina.

Aquestes dades són sobrerrepresentatives amb les dones de la societat catalana, ja que se situen quasi tretze punts per sobre de la proporció femenina de Catalunya. Aquesta sobrerrepresentació tan important, tot i que no s'ajusta als percentatges de població femenina i masculina de Catalunya, sí que concorda amb les dades de llicenciats, en l'àmbit espanyol, en estudis de periodisme. I és que, com s'ha explicat, el 2019, quan es va fer l'última actualització, el 63% dels estudiants que es graduaven per a ser periodistes eren dones.

Per tant, malgrat que la quarta cadena de televisió no representa de forma justa la societat de Catalunya perquè sobrerrepresenta les dones, aquesta distorsió amb la societat catalana podria estar justificada pel nombre de graduats que volen exercir com a periodistes.

Altre cop, com s'ha observat a Telecinco i Antena 3, la sobrerrepresentació femenina a TVE1 és només en el cas de les dones amb característiques físiques pròpies del fenotip blanc-caucàsic.

Hi ha més dones que homes que actuen com a periodistes als programes informatius de la quarta cadena en audiència durant el mes de gener del 2021; però d'aquestes dones periodistes totes són del fenotip predominant a Catalunya. De 590 dones, 590 tenen característiques físiques atribuïbles al fenotip blanc-caucàsic, una xifra que representa el 100%.

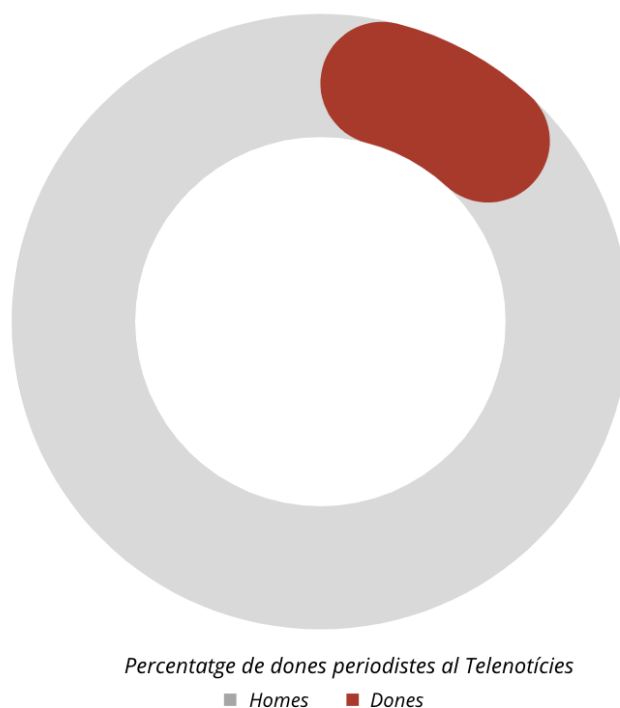
El 4,37% de la població catalana, que són dones amb característiques fenotípiques minoritàries, no estan incloses als programes informatius de la cadena pública de l'Estat espanyol, i per tant, no tenen representació al quart canal més vist a Catalunya, el lloc on viuen. Aquests col·lectius són més vulnerables de ser i, sobretot, sentir-se, exclosos per aquesta infrarepresentació que els fa ser, més que minoritaris, quasi inexistent.

4. 2. Anàlisi d'una mostra d'un programa dels anys 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020

Televisió de Catalunya, TV3

En els cinc programes analitzats de Televisió de Catalunya entre els anys 2016 i 2020 hi apareixen un total de 26 periodistes; és a dir, una mitjana de 5,20 periodistes per programa. Aquesta dada el torna a situar en el canal amb menys aparicions de periodistes per programa. Alhora, el canal amb major audiència a Catalunya és també, en aquesta anàlisi, el que té menys representació femenina.

Com s'ha vist, les dades dels programes del mes de gener del 2021 dels informatius de TV3 eren infrarepresentatives amb el nombre de dones de Catalunya. En aquesta anàlisi, les dades de representació femenina han estat encara molt més preocupants. D'aquests 26 periodistes que apareixen als programes, només 4 són dones, una dada que representa que les dones han estat únicament el 15,88% de les aparicions de periodistes -gràfic 5-.

Gràfic 5. Font: elaboració pròpia

Aquesta dada evidencia una gran infrarepresentació de la població femenina de Catalunya que, es recorda, supera el 50% de la total. D'aquests cinc programes estudiats en únicament un hi apareix més d'una periodista, en l'edició del 2016 on són dues les dones que actuen com a professionals de la informació. En els programes dels anys 2017 i 2019 no hi apareix una sola dona, és a dir que, en aquests dos casos la representació femenina és del 0%. En els programes del 2016, 2018 i 2020 els periodistes homes dupliquen o, en els dos darrers casos, multipliquen per quatre el nombre de dones. Malgrat la casualitat que Cruanyes remarca pel que fa a la poca paritat als informatius del canal, aquestes dades evidencien una involuntària discriminació.

Aquestes dades, del canal que té més audiència al territori s'allunyen totalment de la realitat de la població catalana, ja que les dones tenen una representació mínima. I, si aquestes dones tenen unes característiques fenotípiques diferents de les de la dona blanca-caucàsica les dades, són no només infrarepresentatives sinó nul·les.

De les quatre aparicions femenines en els programes de cinc anys diferents no hi ha cap dona que no sigui de característiques físiques de fenotip blanc-caucàsic, és a dir que les dones amb aquests trets representen el 100% de les dones que apareixen en els programes analitzats dels anys 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020.

Cal tenir en compte que els programes analitzats són tots de l'u de gener dels anys en qüestió, que és un dia festiu a Catalunya. Si bé aquesta festivitat pot justificar el baix nombre de periodistes que apareixen per programa, inferior a la mitjana de l'anàlisi de cinc programes d'anys diferents dels altres dos canals i també inferior a la seva mitjana d'aparicions per programa del mes de gener del 2021, no justifica en cap concepte la poca representació femenina, i encara menys la diversitat fenotípica, dels informatius de TV3 entre els programes de l'any 2016 i 2020.

Telecinco

En els programes informatius del segon canal més vist a Catalunya entre els anys 2016 i 2020 hi apareixen un total de 42 periodistes, el que representa una mitjana de 8,40 periodistes en cada una de les emissions dels programes treballats entre aquests cinc anys.

En l'anàlisi del gener del 2021 la representació femenina dels periodistes d'Informativos Telecinco, superava la mitjana de la població femenina de Catalunya, en aquell cas el percentatge de dones periodistes dels noticiaris era de més del 60%. Pel que fa a les emissions dels programes treballats entre 2016 i 2020, hi apareixen un total de 25 dones, mentre que només 17 dels periodistes són homes. Aquestes dades representen que les dones són el 59,52% del total d'aparicions -gràfic 6-.

Percentatge de dones periodistes a Informativos Telecinco

■ Homes ■ Dones

Gràfic 6. Font: elaboració pròpia

Són unes dades més semblants a les de població femenina de Catalunya, que és el 50,95% de la total, que les del gener del 2021 del mateix canal, però segueixen sobrerrepresentant les dones que viuen al territori català en quasi nou punts.

A diferència del que passa al canal TV3, a Telecinco en tots els programes treballats corresponents als últims cinc anys hi apareix, com a mínim, una dona. En la majoria de casos, apareixen en un programa més periodistes dones que homes, sent l'emissió del 2017 la més sobrerrepresentativa amb la població femenina, amb uns nombres de 8 aparicions femenines i només 3 de masculines. Només en un programa hi ha més homes que dones, en el del 2016, on només apareix una dona i, en canvi, tres homes actuen de periodistes.

Malgrat que les dades de la segona cadena amb major audiència a Catalunya sobrerrepresenten la població catalana femenina, són totalment infrarepresentatives amb la població femenina catalana de característiques físiques que no són pròpies del fenotip blanc-caucàsic.

D'aquestes 25 aparicions de dones periodistes totes són de dones pertanyents al fenotip blanc-caucàsic, és a dir, el 100% de les aparicions són d'aquest col·lectiu.

Tenint en compte les dades de població de l'IDESCAT, el segon canal amb més audiència a Catalunya, igual que el primer, exclou dels seus informatius més del 4% de la població catalana, que són dones de grups minoritaris amb característiques diverses a les del fenotip blanc-caucàsic.

Informativos Telecinco, doncs, no s'ajusta a la societat de Catalunya. En primer lloc perquè sobrerepresenta les dones, però, encara suposant que aquestes dades són per afavorir el paper de la dona periodista, el que s'anomena discriminació positiva; no justifiquen la inexistència de representació i inclusió de dones de característiques diferents de les del fenotip predominant de Catalunya.

Antena 3

Als programes analitzats, una mostra de cada any entre el 2016 i 2020, del tercer canal amb més audiència de Catalunya hi apareixen un total de 42 periodistes. És a dir que, de mitjana, apareixen 8,40 periodistes per una emissió de l'informatiu del canal, exactament les mateixes dades que a Telecinco.

Pel que fa a les dades de la investigació corresponent el gener de 2021, Antena 3 tenia en els seus programes informatius sobrerepresentació femenina. En els programes corresponents al 2016 i fins al 2020, d'aquests 42 periodistes, 21 són dones. Aquesta dada representa la meitat exacte, és a dir el 50,00% -gràfic 7 -.

Percentatge de dones periodistes a Antena3 Noticias

■ Homes ■ Dones

Gràfic 7. Font: elaboració pròpia

És una dada molt semblant, pràcticament idèntica, pel que fa a la proporció masculina i femenina de la societat catalana. A Catalunya les dones superen la meitat en un 0,95%, però aquesta diferència és tan mínima que resulta impossible fer una representació tan exacta de la societat. Per tant, els informatius analitzats dels anys 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020 del tercer canal més vist a Catalunya són totalment representatius amb el nombre de dones que viuen al territori.

Però, si bé aquestes dades són acurades a la representació femenina catalana, resulten totalment poc representatives amb les dones de característiques físiques diferents de les del fenotip blanc-caucàsic. D'aquestes 21 aparicions de periodistes dones, 21 corresponen a dones de característiques pròpies del fenotip dominant a Catalunya, el blanc-caucàsic. És a dir, que als programes treballats entre 2016 i 2020 el 100% de les dones que surten en pantalla són blanques-caucàsiques.

Altres cop, el 4,37% de la població catalana queda exclosa dels informatius en tercera posició pel que fa a l'audiència del seu territori, com també passa al primer i segon canals més vistos; i en l'anàlisi anterior.

Antena 3 Noticias és un noticiari que no representa la societat catalana i és que, malgrat que la paritat està totalment assumida en els programes d'entre el 2016 i 2020 amb unes dades exemplars, no dóna visibilitat ni inclou dones que estiguin en situació de minoria fenotípica a Catalunya.

Televisión Española, TVE1

El programa Telediario de Televisión Española és l'informatiu al qual més periodistes apareixen en la mostra dels programes analitzats des del 2016 fins al 2020. Entre aquests cinc programes de cinc anys diferents hi surten un total de 58 periodistes; és a dir, una mitjana d'11,60 periodistes per programa analitzat.

Les dades del gènere del 2021 d'aquest canal mostraven una sobrerrepresentació femenina i, en aquesta anàlisi, dels darrers cinc anys, passa el mateix, tot i que la diferència és considerablement menor. D'aquests 58 periodistes apareguts en pantalla, 30 són dones; una xifra que representa el 51,72% del total -gràfic 8-.

Gràfic 8. Font: elaboració pròpia

Són unes dades relativament semblants a les de la proporció femenina de la societat catalana. Malgrat que no s'acosten tant a les dades reals de la societat com les d'Antena 3, la

sobrerrepresentació femenina dels programes de TVE1 analitzats entre 2016 i 2020 supera en menys d'un punt la proporció exacta social. I, com que és pràcticament impossible representar el percentatge exacte d'homes i dones catalans, aquestes dades són molt representatives en termes de paritat.

En la majoria de programes el nombre d'homes i dones que exerceixen de periodistes és equilibrat, sovint exactament el mateix.

Malgrat que aquestes dades s'ajusten en percentatges d'homes i dones a Catalunya i són, en aquesta única qüestió de sexe, representatives; encara estan molt lluny de ser unes dades que representin de forma coherent la societat de Catalunya. Del total de 30 dones que apareixen en pantalla en els programes treballats, corresponents als darrers anys, 30 tenen característiques físiques pròpies del fenotip blanc-caucàsic. És a dir el 100%.

Totes les aparicions femenines als informatius de TVE1 entre l'any 2016 i l'any 2020 són de dones amb característiques físiques com les del fenotip majoritari al territori català, i per tant, exclouen un percentatge de població que representa més del 4% a Catalunya.

Les dones amb característiques físiques pròpies d'algun dels altres cinc fenotips que conviuen a Catalunya estan excloses, en l'àmbit de representació de periodistes, de la televisió pública de l'Estat espanyol, el quart canal més vist al lloc on viuen.

4. 3. Anàlisi de tots els presentadors de la història

Després d'obtenir dades tan clarament infrarepresentatives amb la diversitat fenotípica de la població catalana, pel que fa al nombre de dones periodistes als informatius dels canals amb més audiència durant un mes seguit de l'any 2021 i un programa de cada un dels cinc anys anteriors, es decideix analitzar el fenotip al qual pertanyen presentadors dels quatre informatius analitzats.

En aquest punt s'analitzen tots els periodistes de la història dels informatius dels canals estudiats que han exercit com a presentadors; des de la primera emissió de cadascun dels programes fins a qui els condueixen actualment.

Presentadors que han marcat èpoques i han estat els encarregats de narrar alguns dels successos més importants que ha viscut Catalunya en les darreres dècades, presentadors que han marcat els estàndards i estereotips de la societat catalana -i espanyola- dels últims quaranta anys.

Televisió de Catalunya, TV3

Televisió de Catalunya va començar a emetre com a nova cadena de televisió el dia deu de setembre de l'any 1983; però el primer Telenotícies no es va emetre per primer cop fins al setze de gener de l'any 1984, quatre mesos més tard.

Els primers presentadors del Telenotícies, van ser Salvador Alsius i Mònica Huguet.

Tots dos periodistes que presentaven el noticiari que s'inaugurava, pertanyen al fenotip blanc-caucàsic -imatge 1-

Imatge 1. Font: ccma.cat

Que els dos primers presentadors dels informatius de TV3, el TN, pertanyessin al grup blanc-caucàsic, no són dades sorprenents.

D'una banda perquè, en les dues altres anàlisis, s'ha observat que en cap ocasió apareixen periodistes de minories ètniques als informatius i, per tant, les probabilitats que aquest exerceixin de presentadors es redueixen a pràcticament al mínim, tenint en compte que únicament dos periodistes poden fer aquesta funció.

D'altra banda, cal tenir en compte que el percentatge de fenotips que conviuen a Catalunya en aquell moment era susceptible de ser menor. Tot i que l'IDESCAT va començar a comptar el nombre i percentatge d'estrangers a Catalunya l'any 2000; i, per tant, no hi ha constància de les dades del 1984, tenint en compte els importants fluxos migratoris dels darrers anys, és altament probable que la població estrangera que vivia al territori català fos menys que l'actual. I, per tant,

encara era menys probable llavors que un presentador d'informatius no fos del grup de característiques fenotípiques majoritari a Catalunya.

Des de l'any 1984 fins avui, 32 periodistes han passat per als informatius de TV3, Telenotícies, exercint com a presentadors i conductors del programa. D'aquests 32 presentadors de la història del canal, 18 han estat homes i 16, dones. Això suposa un 47,05% de percentatge femení en el total de presentadores que han passat pels informatius de la televisió catalana -gràfic 9-.

Gràfic 9. Font: elaboració pròpia

Tot i que les dades en nombres reals només dos homes més han exercit de presentadors en tota la història dels informatius de TV3, la representació femenina s'allunya lleugerament de la realitat de la societat catalana.

La mitjana del percentatge de població femenina a Catalunya des del 1984, data de la primera emissió del TN, fins al 2020, últimes dades publicades, és poc més de 50%. Sent el 1999 l'any amb una proporció més elevada, 51,17%, i 2009 l'any amb un percentatge més baix, 50,35% (IDESCAT, 2021).

Tenint en compte que la mitjana de dones que viuen o han viscut a Catalunya des de la primera emissió del programa informatiu de TV3 és pràcticament la mateixa que d'homes, les dades de

presentadores del Telenotícies infrarepresenten lleugerament la població femenina. Tot i així, no són dades de discriminació importants perquè, com ja s'ha comentat, només hi ha diferència de dos entre els homes i dones que han exercit de presentadors.

D'aquestes 16 presentadores de la història de TV3, 16 pertanyen al fenotip blanc-caucàsic, un percentatge de 100%.

Els informatius de la televisió amb més audiència a Catalunya no han tingut mai una presentadora pertanyent a cap altre grup fenotípic de les que conviuen al territori pel qual emet. Des de Mònica Huguet, la primera, fins a Raquel Sanz i Cristina Riba, les actuals, totes les presentadores han sigut només representatives amb el grup fenotípic majoritari.

Cal tenir en consideració, malgrat que no sigui l'objecte d'estudi d'aquest treball, que en el cas dels presentadors homes, les dades de diversitat ètnica són les mateixes, amb un 0% de presentadors que no són de fenotip blanc-caucàsic.

Toni Cruanyes, torna a ser crític amb aquests resultats i remarca la importància de tenir a la televisió la mateixa diversitat del carrer, però, malgrat això, reconeix "a mi m'agradaria molt que em substituís un presentador d'un altre fenotip, però és molt difícil". Remarca que la dificultat no és exercir de presentador d'un informatiu sinó entrar com a periodista al canal, altre cop, per les polítiques de contractació que explica.

Jesabel Luengo també es mostra crítica amb aquesta infrarepresentació del seu i altres grups fenotípics en els presentadors del canal més vist al lloc on viu. Remarca, també, com la figura d'un conductor d'informatius contribuiria a fer els programes més diversos "crec que una presentadora amb un altre color de pell, o amb uns altres trets, tindria molt més impacte que un periodista que té menys intervencions".

Telecinco

Telecinco va començar a emetre la seva programació el dia tres de març de l'any 1990, i aquell mateix dia es va emetre per primer cop el programa informatiu Informativos Telecinco.

Els primers presentadors van ser Luis Mariñas i Miguel Ángel Aguilar, tots dos pertanyen al fenotip blanc-caucàsic -imatge 2 i imatge 3-.

Imatge 2. Font: rtve.es

Imatge 3. Font: labemerotecadelbuitre.com

La primera dona a presentar el programa informatiu de la cadena privada espanyola va ser Carmen Tomás, l'any 1992. Carmen Tomás pertany també al fenotip blanc-caucàsic -imatge 4-.

Imatge 4. Font: cuv3.com

Des de la primera emissió, Informativos Telecinco ha tingut un total de 43 presentadors, dels quals 21 han estat homes i 22 dones. El percentatge de dones periodistes que han exercit de presentadores

als noticiaris del canal és de 51,16%, malgrat que, en nombres naturals, la diferència és només d'una dona -gràfic 10-.

Percentatge de dones que han exercit de presentadores dones a Informativos Telecinco

■ Homes ■ Dones

Gràfic 10. Font: elaboració pròpia

La mitjana en percentatge de població femenina des de l'any 1990 i 2020 és, com s'ha vist, de 50,75%, sent el 1999 l'any amb una proporció més elevada, 51,17%, i el 2009 l'any amb un percentatge més baix, 50,35%.

El percentatge de dones que viuen o han viscut a Catalunya des que s'emet el programa informatiu de Telecinco, és molt semblant al dels homes. En aquest cas, el canal sobrerrepresenta les dones en però de forma mínima.

D'aquestes 22 presentadores que han presentat el noticiari de Telecinco en qualsevol de les seves edicions dels del març del 1990, 22 pertanyen al fenotip blanc-caucàsic, altre cop un percentatge de 100%.

La segona televisió amb més audiència de Catalunya mai ha tingut una presentadora amb trets fenotípics de cap altre grup, que no sigui el blanc-caucàsic, dels que conviuen al territori pel qual emet. Des de Carmen Tomás a Alba Lago, presentadora actual, les 20 dones que han conduït els noticiaris de Telecinco han estat blanques-caucàsiques.

Altres cops cal valorar que en el cas la diversitat ètnica és igualment inexistent en el cas dels presentadors homes, ja en el 100% dels casos són de fenotip blanc-caucàsic.

Antena 3

Antena 3 va emetre per primer cop el dia vint-i-cinc de gener de l'any 1990; i en aquella primera emissió ja va presentar el seu noticiari Antena 3 Noticias. Els dos primers presentadors del programa van ser Esmeralda Velasco i Luís Herrero. Tots dos periodistes pertanyen al fenotip blanc-caucàsic -imatge 5 i imatge 6-.

Imatge 5. Font: eleconomista.es

Imatge 6. Font: labemerotecadelbuitre.com

Des dels inicis del programa 48 periodistes han presentat Antena 3 Noticias. D'aquests presentadors, 28 han estat dones i els altres 20 homes. Per tant, el percentatge de presentadores dels informatius de la tercera cadena més vista a Catalunya és de 58,33% -gràfic 11-.

Percentatge de dones que han exercit de presentadores dones a Antena 3 Noticias

■ Homes ■ Dones

Gràfic 11. Font: elaboració pròpia

Aquestes dades evidencien una sobrerepresentació de les dones si es té en compte que la mitjana de dones que han viscut a Catalunya entre els anys 1990 i 2020 és de 50,75% havent estat l'any 1999 l'any amb més població femenina, 51,17%, i el 2009 l'any amb menys, 50,35%, com ja s'ha explicat.

Totes les presentadores del programa Antena 3 Noticias, des d'Esmeralda Velasco fins a Esther Vaquero, Mónica Carrillo i Sandra Golpe, que són les tres periodistes que actualment presenten els informatius, han estat de fenotip blanc-caucàsic. Des del gener del 1990 fins al gener del 2020 les dades de presentadores blanques-caucàsiques són del 100%.

De nou, s'emfatitza que pel que fa als presentadors homes tampoc hi ha diversitat fenotípica, ja que el 100% dels presentadors del programa noticiari d'aquest canal són també de fenotip blanc-caucàsic.

Televisió Espanyola, TVE1

El canal públic espanyol va fer la seva primera emissió el vint-i-vuit d'octubre de l'any 1956. Aquesta emissió té una importància especial perquè va ser la primera emissió de la història d'una televisió espanyola, i, per tant, la primera emissió de televisió a Catalunya.

Els dos primers presentadors del programa noticiari de TVE1 van ser Jesús Álvarez i Julio Cesar Fernández, tots dos amb característiques físiques pròpies del fenotip blanc-caucàsic -imatges 7 i 8-.

Imatge 7. Font: rtve.es

Imatge 8. Font: rtve.es

La primera dona presentadora va ser Blanca Álvarez, amb unes característiques físiques pròpies, també, del fenotip blanc-caucàsic -imatge 9-.

Imatge 9. Font: rtve.es

Des de la primera emissió, fa seixanta-quatre anys, dels informatius de TVE1, anomenat Telediario, han exercit de presentadors un total de 112 periodistes.

D'aquests 112 presentadors, 47 han estat dones; és a dir el 41,96% -gràfic 12-.

Percentatge de dones que han exercit de presentadores dones al Telediario

■ Homes ■ Dones

Gràfic 12. Font: elaboració pròpia

D'aquestes 47, només 1 presentadora del Telediario ha tingut uns trets físics propis d'un fenotip diferent del blanc-caucàsic. El percentatge de periodistes que han fet de presentadores amb trets diferents dels dels grups majoritaris, és del 2,12%.

Malgrat ser el primer canal on el percentatge de presentadores no blanques-caucàsiques és superior al 0%, encara està lluny de ser un percentatge realista amb el de la societat catalana de la qual, recordem, el 4,37% són dones amb trets físics propis d'algun fenotip diferent del dominant blanc-caucàsic.

Aquesta única presentadora de fenotip no blanc-caucàsic va ser Francine Gálvez, una presentadora amb característiques físiques pròpies del fenotip, en aquest treball, classificat com a fenotip subsaharià -imatge 10-.

Imatge 10. Font: elperiodico.com

Gálvez és filla de mare camerunesa i pare espanyol i va néixer al Camerun. Va créixer en un municipi espanyol, situat a Jaén, i es va llicenciar en periodisme per la Universitat Complutense de Madrid l'any 1989. A partir d'una beca va poder entrar, el mateix any de graduar-se, a treballar a Televisión Española i dos anys més tard va convertir-se en la presentadora de l'informatiu del cap de setmana, Telediario, del canal TVE1.

Només va estar com a presentadora dels informatius de la cadena pública espanyola fins a l'any 1991, i, tot i que ha seguit la seva carrera periodística en altres programes i altres canals; la seva última aparició va ser l'última d'una dona de fenotip subsaharià que ha exercit com a presentadora per a un canal vist a Catalunya.

Fins fa només dos anys, Gálvez havia estat també l'única presentadora d'informatius d'un canal que emetés televisió a Catalunya de fenotip no blanc-caucàsic, fins que l'any 2019, també a la primera cadena de Televisión Española, Sirún Demirjián va convertir-se en presentadora de l'informatiu matinal de TVE1.

Malgrat que els informatius matinals no són objecte d'estudi en aquesta investigació, perquè s'escullen aquells amb major audiència, és important comentar el cas de la periodista Sirún

Demirjián, tenint en compte que és la segona dona a la història de les televisions que més es veuen a Catalunya amb unes característiques físiques diferents de les del fenotip blanc-caucàsic.

Demirjiá, filla de pare originari d'Armènia i mare espanyola, té uns trets físics que encaixen especialment en el grup fenotípic nord-africà -imatge 11-.

Imatge 11. Font: rtve.es

Nascuda a Madrid, la periodista es va llicenciar en periodisme per la universitat Francisco de Vitoria. S'ha dedicat a totes les branques del periodisme fins que l'any 2017 va fer la seva primera aparició al canal 24h, de la corporació Televisión Española, per a la qual ja treballava a la ràdio. Només dos anys més tard es va convertir en presentadora dels informatius del matí del canal TVE1.

El canal TVE1 l'únic que ha tingut periodistes de fenotip no blanc-caucàsic en els seus informatius, com s'ha vist, va fer la seva primera emissió el 1956 i des de llavors, fa seixanta-quatre anys, dels informatius de TVE21 anomenat Telediario, han exercit de presentadors un total de 112 periodistes.

Comptant la periodista Sirún Demirjián, la proporció de periodistes amb trets diferents dels dels grups majoritaris, és del 4,2%. És el percentatge que més s'acosta a la realitat de la societat catalana de la qual, recordem, el 4,37% són dones amb trets físics propis d'algun fenotip diferent del dominant.

Aquestes dades són unes dades prou bones i representatives, o ho serien en el cas que TVE1 hagués estat l'únic analitzat en aquesta investigació. Però, tenint en compte el nombre de dones que han exercit de presentadores als altres tres canals analitzats, els tres amb major audiència a Catalunya i les de TVE1 les xifres són d'infrarepresentació per a les dones no blanques-caucàsiques que viuen a Catalunya.

En el total dels primers quatre canals més vistos a Catalunya, 188 dones han exercit com a periodistes dels informatius d'aquestes cadenes. D'aquestes 188, només 2 han estat dones de característiques físiques diferents de les del fenotip blanc-caucàsic. Aquestes dades representen l'1,06% del total, i situen, altre cop, les dones de col·lectius minoritaris en infrarepresentació.

Aquestes dades serien encara molt més baixes, i menys representatives amb la societat, si s'haguessin tingut en compte totes les periodistes aparegudes en l'anàlisi i no únicament les que han exercit de presentadores. Cal també valorar, encara, un altre factor. Les dades de TVE1 s'acosten a la representació de la societat catalana pel que fa, com a mínim, al percentatge de presentadores no blanques-caucàsiques en relació el nombre de dones amb aquests trets que viuen a Catalunya; aquestes dades, però, no són representatives amb la societat de la resta d'Espanya. Cal recordar que s'han posat en relació les dades de la cadena pública espanyola amb la societat catalana i no l'espanyola en el seu conjunt.

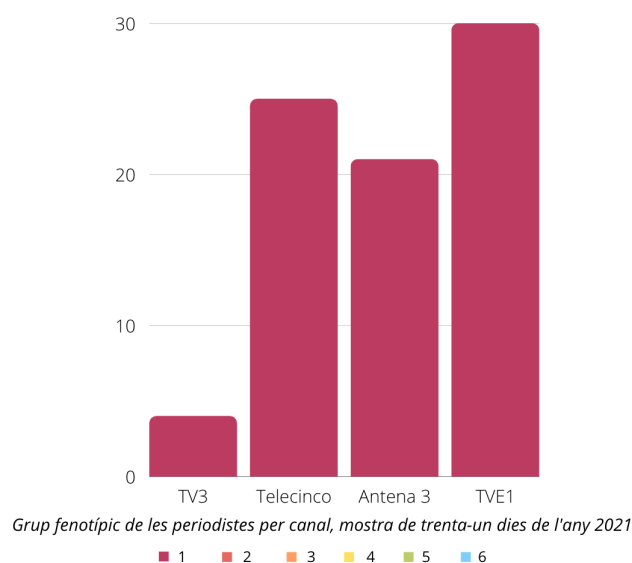
És a dir que, malgrat que aquestes dades són positives, perquè es relacionen amb les catalanes, segueixen sent infrarepresentatives, ja que, aquests nombres serien molt més baixos, si s'hagués tingut en compte el percentatge de dones no blanques-caucàsiques de tot el conjunt de l'Estat espanyol. Finalment, cal tenir en compte que, avui en dia, encara hi ha tres grups fenotípics que mai han tingut representació en forma de presentadores als informatius amb més audiència de Catalunya.

5. Conclusions

Pel que fa a l'anàlisi del període de trenta-un dies de l'any 2021, els quatre canals presenten substancials diferències entre el nombre de periodistes que apareixen als programes informatius en cada cas. També hi ha una important variació en la representació de tots quatre canals pel que fa a la proporció femenina que apareix en pantalla exercint alguna de les modalitats del periodisme. Cap dels canals s'ajusta de forma precisa a la proporció femenina de Catalunya i és que en el cas de TV3 està considerablement infrarepresentada, mentre que en els altres tres canals està sobrerepresentada.

És evident, com s'ha comentat en diverses ocasions, que és pràcticament impossible aconseguir que les dones representin la meitat exacta de les participacions en els programes d'informació, i per tant, són lògiques aquestes petites variacions cap a una mica més o menys de representació. Tot i això, les dades de TV3 i de TVE1, potser són massa exagerades pel que fa a la proporció masculina i femenina. En aquest cas, es considera que les de TV3 són les més preocupants perquè discriminen les dones, que ja viuen en situació d'injustícia en molts altres àmbits de la societat i que haurien de tenir iguals oportunitats als mitjans comunicatius per tal de formar una societat més justa i lliure. Malgrat l'aparent casualitat a la qual l'editor del Telenotícies de TV3 atribueix aquesta infrarepresentació; són dades que no són justes i que haurien de servir perquè les polítiques, que assegura que s'estan aplicant, serveixin per oferir una representació més realista de la societat catalana.

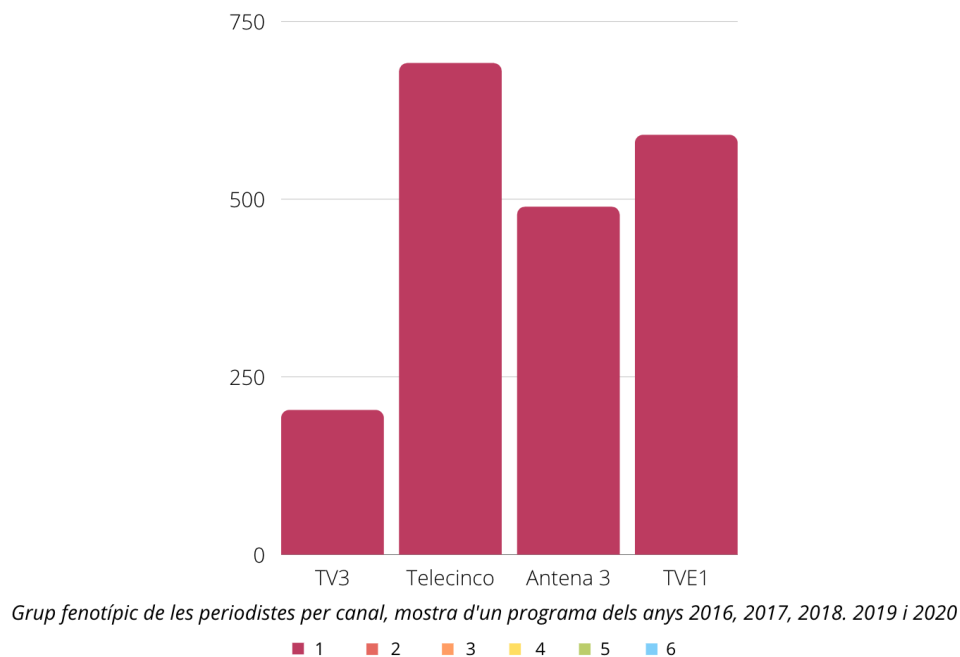
D'altra banda, tot i les diferències entre els quatre canals analitzats pel que fa a la representació femenina de periodistes dels informatius, tots coincideixen en una variable. En cap dels quatre canals apareix una sola periodista pertanyent a un col·lectiu d'alguna minoria fenotípica, és a dir, la proporció de periodistes de fenotip blanc-caucàsic és del 100%. Concretament, de 1.881 periodistes que apareixen en els programes informatius dels canals més vistos a Catalunya durant un mes sencer, totes 1.881 tenen característiques físiques pròpies del fenotip blanc-caucàsic -gràfic 13-.

Gràfic 13. Font: elaboració pròpia

Pel que fa a l'anàlisi d'un programa durant els anys 2016, 2017, 2018, 2019 i 2020; les dades són relativament semblants. Els canals varien en proporció d'homes i dones que exerceixen de periodistes als seus informatius, sent TV3, altre cop, el canal més infrarepresentatiu amb les dones, amb una proporció de només el 15,88% i TVE1, també altra vegada, el canal que més les sobrerrepresenta amb una xifra del 51,72% de la proporció.

Malgrat, altra vegada, les variacions pel que fa a la proporció de dones i molts altres factors, com el nombre total de periodistes per programa, dels quatre canals investigats, aquests segueixen compartint una dada en comú. La representació de dones de fenotip no blanc-caucàsic que exerceixen de periodistes als seus informatius, és nul·la. La representació de les dones de qualsevol d'aquests col·lectius és del 0%, i és que de les 80 dones que apareixen en aquesta mostra, totes 80 tenen característiques físiques pròpies el fenotip que hem anomenat blanc-caucàsic -gràfic 14-.

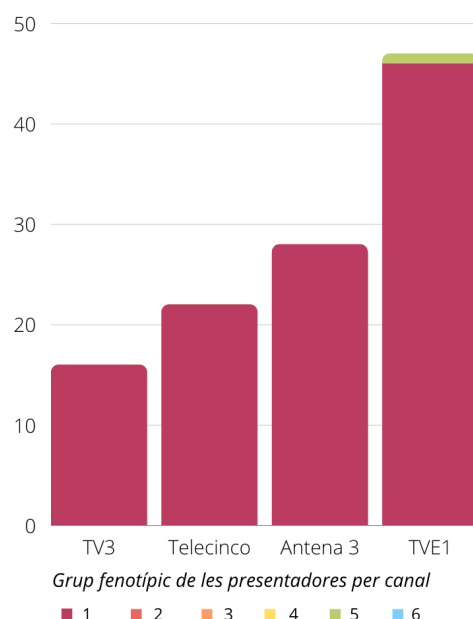
Gràfic 14. Font: elaboració pròpia

Aquests resultats fan evident que la infrarepresentació de dones d'altres fenotips com a periodistes és una problemàtica no només d'ara, sinó que sempre, o com a mínim des del 2016, quan comença aquesta anàlisi, hi ha estat. Es fa evident també que els patrons de representació d'aquests col·lectius tampoc han tingut cap millora substancial en els darrers cinc anys.

Finalment, i pel que es refereix a les periodistes que han exercit com a presentadores dels quatre informatius de la investigació, varien molt les dades. TV3 ha estat el canal que ha tingut menys presentadores, i TVE1 el que més. Aquesta última cadena quasi triplica el nombre de dones presentadores del canal amb més audiència. Tot i aquesta gran diferència, les dades no corresponen a una infrarepresentació femenina per part dels conductors del programa sinó que s'ajusten i són relativament proporcionals al nombre total de periodistes presentadors.

La proporció de presentadores dones respecte al total és entre 41,96% en el cas de menys representació, al Telediario, i 58,33%, sent la xifra de més sobrerepresentació, a Antena 3 Noticias.

En tots quatre programes es pot observar una baixíssima representació de les dones de característiques d'un fenotip diferent del blanc-caucàsic. Es parla de baixíssimes, i no nul·les, perquè en aquesta anàlisi consta, per primer i únic cop en tot el treball, 1 presentadora no blanca-caucàsica -gràfic 15-.

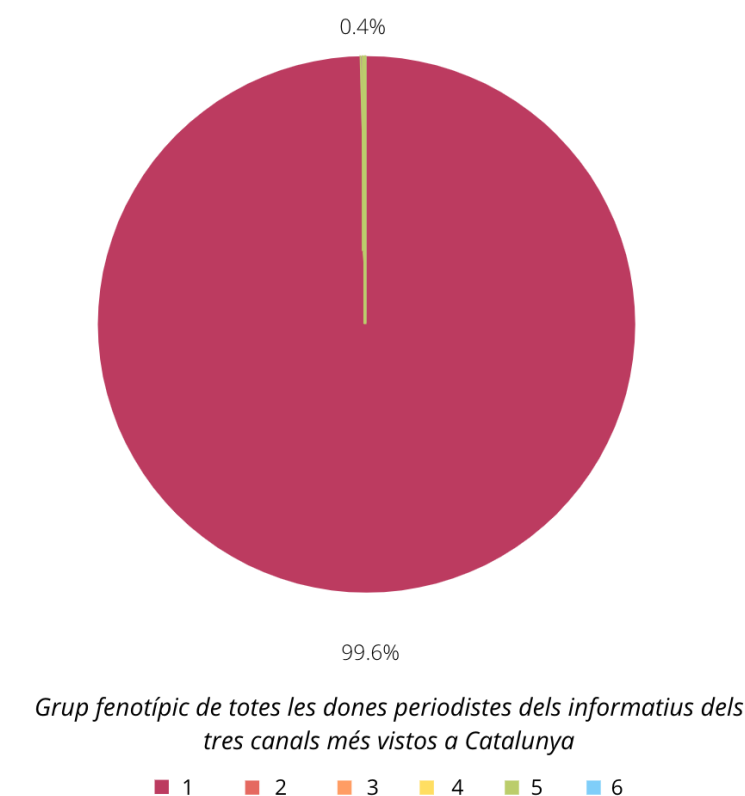
Gràfic 15. Font: elaboració pròpia

Tot i aquest element positiu, que fa que en aquesta anàlisi la representació de periodistes de característiques blanques-caucàsiques no sigui del 100%, aquesta representació és molt mínima. En tres dels quatre canals analitzats, la representació de dones d'aquests col·lectius minoritaris és del 0%; i en el canal on aquesta dada és superior, TVE1, només és del 2,12%.

Això fa que, del total de presentadores, al llarg de la història, dels quatre informatius més vistos a Catalunya, només el 0,88% ha estat d'un altre fenotip que no fos el blanc-caucàsic. De 113 presentadores que han informat per Catalunya des de la creació de les quatre cadenes, 112 tenen característiques pròpies del fenotip blanc-caucàsic.

Malgrat que és la dada de representació més alta obtinguda en tot l'estudi, segueix estant molt allunyada de la realitat perquè, com s'ha explicat en diverses ocasions, el nombre de dones de fenotip no blanc-caucàsic que viuen a Catalunya és de 4,73%, quasi quatre punts per sobre. I, sobretot, perquè, s'insisteix, hi ha quatre grups fenotípics que mai han estat representats als informatius del lloc on viuen en forma de periodistes, segons aquest estudi.

Del total de dones que s'han quantificat en aquesta investigació, sumant la primera, la segona i la tercera anàlisi, només 1 ha estat no blanca-caucàsica. Només 1 de 2.162 que han aparegut en pantalla en tots els períodes analitzats, és a dir un 0,04% del total -gràfic 16-.

Gràfic 16. Font: elaboració pròpia.

Són unes dades d'infrarepresentació total, ja que se situen més del 10% per sota de la representació que haurien de tenir les dones d'altres fenotips, segons el nombre de dones amb aquestes característiques que viuen a Catalunya, que és superior al 4%.

Només tenint en compte el nombre i percentatge de dones provinents dels cinc primers països d'origen del total de dones estrangeres que viuen a Catalunya, les dades són molt allunyades de la realitat. Segons aquestes dades, recollides a l'apartat del marc teòric, en aquesta investigació hi haurien d'haver hagut 56 dones de característiques pròpies del fenotip descrit com a nord-africà, i 18 dels descrits com a sud-americà i asiàtic mongòlic.

La baixa representació resulta evident i encara més si es valora que aquestes dades serien només la proporció de dones amb característiques fenotípiques diverses que provenen dels cinc primers països d'origen. Aquestes dades serien evidentment molt més elevades i inclourien també la infrarepresentació dels altres grups fenotípics si es valoressin els percentatges exactes de les dones amb característiques físiques pròpies de cadascun dels fenotips que viuen a Catalunya.

Les conclusions obtingudes en aquesta investigació posen en evidència l'emergència de solucionar aquest fenomen per tal d'aconseguir que els mitjans que tenen més nombre d'espectadors i, en conseqüència, més influència a la societat de Catalunya siguin el màxim de representatius amb aquesta mateixa societat.

La poca representació resulta evident per part dels ciutadans i també dels mateixos canals. Jesebel Luengo afirma "com a dona negra, o, primer, com a persona negra, no em sento representada. Crec que no, que no estem gens representats" i afegeix "hi ha molt poca presència de persones negres a la televisió".

El mateix Toni Cruanyes ho reconeix, i remarca les greus conseqüències que pot tenir, o que, de fet, té, per la societat de Catalunya; i, encara més, es lamenta dels beneficis que tindria la societat catalana, i, reconeix, la mateixa cadena, si fos més representativa.

"Prestigiaria molt a TV3 perquè fos vista com a una televisió més oberta, i prestigiaria la gent racialitzada per la gent que ja mira TV3 [...] La societat a la qual servim com a mitjà públic seria millor, perquè seria més inclusiva". I afegeix que mostrar més diversitat als seus informatius "serviria perquè molts nois d'altres fenotips volguessin aspirar a professions de prestigi [...] el que surt en pantalla té un element exemplificador cap a l'espectador; si tot el que nosaltres ensenyem de gent a la qual ells se senten pròxims està en uns elements que aspiracionalment no els serveixen, estem fent un favor molt flac a la cohesió social".

Jesebel Luengo és conscient de l'impacte positiu que pot suposar sentir-se representat als seus mitjans, per poder aspirar a sortir-hi. "A mi no m'afecta no veure gent negra a la televisió perquè m'he criat entre blancs; però per algú que ha vingut de fora li és més dur segur" i afegeix que "no veure periodistes com tu a la televisió pot fer que pensis que no pots aspirar a ser-ho, o a tenir una altra feina bona".

Sent conscient de la urgència de solucionar aquesta gran problemàtica social, Toni Cruanyes es posiciona a favor de la discriminació positiva per als periodistes de característiques fenotípiques que no siguin blanques-caucàsiques. Afirmar que "el que penso jo és que amb això estem fent tard des de fa molt de temps i que s'hauria d'haver contractat a gent passant per sobre d'altres coses". I, parlant de casos hipotètics de contractació, considera que s'hauria de prioritzar que aquests periodistes fossin destinats als informatius abans que altres programes. "Tindrien molt més impacte al telenotícies. Primer perquè té molta més audiència i també perquè actua d'aparador, té un element simbòlic".

Però, aquestes polítiques, a favor de la discriminació, o no, encara trigaran a arribar segons l'opinió de l'editor del TN, que afirma que no hi ha projectes de futur clars "la meua denúncia seria que no hi són, aquests projectes de futur". I afirma que no sap quan hi seran, "això no sé quan ho veurem", perquè, "hi ha consciència, però no es fa res; aquí algú podria prendre una decisió i fer-ho, però no s'està fent".

I, focalitzant el problema en les polítiques de contractació, que són involuntàriament, fins i tot, racistes, i que afavoreixen als ciutadans criats a Catalunya, conclou que, segurament els primers periodistes de fenotip no blanc-caucàsic que hi haurà a TV3 seran persones que hagin estat adoptades per famílies catalanes, i, generalment, blanques-caucàsiques.

I, Jesebel Lunego, opina el mateix. Ella ha crescut a Catalunya i afirma "m'agradaria pensar que tinc les mateixes possibilitats que les meves companyes blanques. Vull pensar que sóc una igual, i que no tindré cap problema. Però segurament una noia com jo que no ha crescut aquí sí que ho té molt més complicat".

I aquestes afirmacions, conclouen que, la discriminació, malgrat que no fos per una raó de característiques fenotípiques, seguiria present als mitjans; aquest cop, exclouent a les persones amb menys recursos.

Finalment, una dada que val la pena comptabilitzar i analitzar, malgrat que no sigui l'objecte d'estudi d'aquest treball, és que en els informatius dels quatre canals tampoc apareix cap home que no tingui característiques físiques pròpies del fenotip blanc-caucàsic. En aquest cas, la representació masculina de minories fenotípiques suposa una problemàtica igualment important que la femenina o fins i tot, una mica major, si es té en compte que el nombre d'homes de minories fenotípiques que viuen al territori de Catalunya és lleugerament superior al de dones d'aquestes mateixes ètnies. També, si es valora que en el total de l'estudi hi ha hagut 1 dona no blanca-caucàsica als informatius dels canals treballats, però, en el cas dels homes aquesta dada ha estat 0.

Jesebel Luengo, dona de fenotip subsaharià que viu des de petita a Catalunya, afirma que aquesta qüestió no és casual; sinó que els homes d'altres fenotips i concretament del que ella representa "estan més estigmatitzats i solen ser més vistos com a delinqüents que les dones". En aquest sentit, ella afirma que un home, en aquest cas amb característiques pròpies del fenotip subsaharià, tindria

més dificultats per exercir de periodista a un informatiu de televisió dels quatre canals treballats que una dona. Considera, al contrari que Suárez (2013), que no hi ha doble discriminació femenina, sinó al contrari, que hi ha més discriminació cap als homes d'altres fenotips per tots els prejudicis que s'associen únicament al sexe masculí.

Però, tant si les dones de fenotips minoritaris residents a Catalunya tenen més possibilitats que els homes en la seva condició, com si no; les dades, recollides en aquest treball, de representació d'aquests col·lectius femenins posen en evidència la constant discriminació i invisibilització que reben per part de les televisions del lloc on viuen. I, aquest fet, posa en evidència també com, si en les televisions són un col·lectiu discriminat, tenen també més probabilitats de ser-ho en molts altres àmbits socials.

6. Projectes futurs

Per tal de millorar i seguir amb la investigació d'aquest estudi, la qual es considera molt necessària per comprovar la realitat dels mitjans de comunicació, que tant d'impacte tenen a la societat; caldria seguir l'estudi per, fonamentalment, dues línies d'investigació.

6. 1. Projectes d'ampliació d'aquest estudi

D'una banda, caldria, en primer lloc, ampliar aquest mateix estudi. Per fer-ho, s'hauria de treballar més extensament a partir de cinc noves línies d'estudi. La primera, i potser la més important o prioritària, amb l'objectiu de fer més realista aquesta anàlisi. Ja s'ha explicat que en aquest treball ha resultat materialment impossible analitzar totes les aparicions de periodistes dels quatre canals amb més audiència a Catalunya, però, es considera, seria una bona investigació futura.

Per fer-la caldria disposar de més temps i infraestructura, perquè com s'ha dit, s'haurien d'analitzar prop de cent vint mil programes d'informatius, comptant que s'analitzen, com en aquest treball, dos programes noticiaris per dia des del dia de la seva primera emissió. Aquesta anàlisi faria que la investigació d'aquest estudi fos molt més rigorosa i aportés unes dades totalment quantificables amb uns resultats sense marge d'error.

Aquest estudi permetria comptabilitzar totes i cada una de les aparicions dels periodistes dels quatre canals al llarg de la història, per identificar-ne els trets fenotípics. Se sabrien, d'una banda, els nombres i proporció exacta de dones que han exercit com a periodistes i presentadores als quatre canals amb més audiència de Catalunya i es podria fer una interpretació molt més exacta de la paritat a les televisions analitzades. També es podria comprovar quin ha estat el nombre exacte de dones de fenotip no blanc-caucàsic que han aparegut als informatius dels quatre canals treballats al llarg de la història exercint de periodistes. Aquesta dada permetria extreure unes conclusions molt

més precises, i segurament encara més dures, pel que fa a la representació dels diversos fenotips als mitjans més vistos a Catalunya.

A part, com que aquest estudi inclouria molts anys d'anàlisi, permetria comprovar si hi ha hagut una evolució positiva pel que fa al nombre de dones als noticiaris més vistos al territori català, i si hi ha hagut evolució pel que fa a les dones de fenotips diferents del blanc-caucàsic al llarg de la història d'emissió d'aquests programes.

En cas de només poder ampliar l'actual treball per una sola línia, es considera, aquesta seria la que més informació podria aportar i permetria fer un retrat més ajustat dels mitjans de comunicació que més es veuen a Catalunya i, per tant, també, de la seva societat.

Tot i això, hi ha altres línies a través de les quals seguir aquest estudi, que també aportarien molt valor afegit.

En segon lloc, una altra anàlisi valuosa seria ampliar la mostra de canals analitzats. Analitzar les mateixes dades que s'han tingut en compte per l'estudi actual però de més canals. S'hauria d'anar ampliant la mostra a partir del cinquè més vist a Catalunya, que, actualment, segons les dades de l'informe *Anuario Audiencias TV 2020* (Kantar Media, 2021) és La Sexta. Aquesta televisió privada va tenir un 6,85% de la quota de pantalla, una dada que situa el canal a molt poca distància respecte al quart amb més audiència de Catalunya, TVE1.

La Sexta, per tant, seria el pròxim canal que caldria analitzar per aprofundir en la representació de dones amb característiques fenotípiques menys comunes als programes informatius dels canals més vistos a Catalunya; però, després d'analitzar el cinquè canal més vist, la investigació podria prosseguir analitzant també el sisè, setè, vuitè, etc.

Aquestes dades permetrien veure si la representació de dones de diversos fenotips és major a mesura que també augmenta la mostra i també serien un indicador per comprovar si canals amb menys audiència són més, menys o igual de representatius amb la societat per la qual informen.

Una tercera línia d'estudi per ampliar la recerca seria analitzar també altres noticiaris dels canals ja analitzats, com, per exemple, els programes informatius del matí. Altre cop, aquestes dades permetrien comprovar si la proporció de diversitat augmenta consegüentment amb els nous programes.

Una altra anàlisi, la quarta derivada d'aquest primer estudi, que seria també molt interessant, seria fer la mateixa investigació en altres comunitats autònomes de l'Estat espanyol. Analitzar si els noticiaris dels canals amb major audiència a les altres comunitats són més, menys o igual de representatius, que els de Catalunya, amb les dones de característiques pròpies d'un altre fenotip que no sigui el blanc-caucàsic. A partir d'aquest estudi convindria analitzar quines són les comunitats amb més i menys nombres de periodistes no blanques-caucàsiques als seus informatius i veure quina és la comunitat que fa una representació més exacta de la societat per la qual informa.

Després d'aquesta investigació, s'haurien de comparar les dades entre les comunitats i intentar trobar una causa d'aquestes diferències com podria ser, per exemple, la quantitat d'immigració o el grau d'integració amb la població autòctona.

Finalment, el cinquè estudi que podria derivar d'aquest seria analitzar també els nombres i percentatges d'homes pertanyents a fenotips no blanc-caucàsic dels canals analitzats.

Malgrat que aquest mai ha estat l'objectiu de la investigació, ha estat impossible no detectar que la infrarepresentació fenotípica és igualment greu en el cas dels homes que exerceixen de periodistes als quatre canals amb més audiència a Catalunya. De fet, com s'ha comentat a l'apartat anterior, és possible fins i tot, afirmar que les dades masculines són encara pitjors.

Per això, aquesta seria una investigació també molt interessant i que, potser, permetria qüestionar si realment les dones de minories fenotípiques pateixen més discriminació, com afirma Suárez (2013)

pel simple fet de ser dones. O si, en canvi, Jesebel Luengo té raó quan afirma que els homes tenen encara menys oportunitats perquè estan més estigmatitzats.

Per tot això, aquesta investigació seria no només molt interessant sinó molt profitosa per comprovar la representació que els canals més vistos a Catalunya fan de la seva societat, no només de les seves dones.

6. 2. Projectes semblants a aquest estudi

Les cinc investigacions futures explicades fins ara aportarien dades de molt valor per comprendre millor com són els nostres mitjans de comunicació, concretament els canals televisius, i, en conseqüència, com impacten a la nostra societat. Però, malgrat la importància d'aquestes noves dades, aquestes investigacions serien, simplement, una ampliació de la ja feta i exposada en aquest treball.

D'aquí, però, poden derivar moltes altres investigacions, ja més allunyades del principal estudi d'aquest treball però molt importants per la comprensió dels nostres mitjans i societat. Se'n destaquen, principalment, tres.

D'aquestes tres, dues, han nascut directament a partir d'analitzar diversos elements d'aquest treball.

En primer lloc, valdria la pena analitzar de forma exhaustiva el model de dona periodista als informatius de televisió. Alguns autors, des de fa anys, remarquen "la importància del cos i de l'aparença externa en les dones" (Loscertales i Núñez, 2009, p. 437) en televisió i, en el cas dels informatius analitzats, dels quatre canals amb major audiència a Catalunya, s'ha pogut observar un patró de dona molt definit, molt clar i, sobretot, molt repetitiu.

Un model de dona amb un seguit de característiques determinades en l'àmbit de l'estètica. Malgrat que no han estat dades quantificades de forma exhaustiva, perquè no eren l'objecte d'estudi

d'aquesta investigació, s'han observat uns quants trets identificatius. És cert que les característiques físiques i els conceptes que s'usen per referir-s'hi solen ser subjectius, però, malgrat això hi ha un seguit de trets que, tot i més o menys objectius, són fàcilment observables.

Com s'ha vist a l'apartat del marc teòric, s'assumeix que les dones periodistes són "joves, primes i de classe mitjana o mitjana-alta" (Loscertales i Núñez, 2009, p.437). Malgrat que, com s'ha dit, aquests tres termes, sobretot *joves* i, encara més, *primes*, són valors molt subjectius; aquesta és una realitat social que moltes, sobretot dones, perceben. Es considera que les dones periodistes que apareixen a televisió tenen uns trets físics que encaixen clarament amb els estereotips tradicionals que, tot i que ara comencen a trencar-se, encara tenen molt impacte i, sobretot, molta força a la societat d'avui dia.

Les periodistes de televisió repeteixen i s'ajusten a un model estereotipat, i semblen només acceptar un únic model de dona, que resulta no ser el més representatiu amb les espectadores. Jesebel Luengo, fins i tot, afirma sentir-se menys representada als canals de televisió de Catalunya com a dona que com persona de fenotip no blanc-caucàsic.

Segons explica, el model de dona periodista als informatius, dels canals analitzats, però també en d'altres, respon, en la seva opinió, a un model de cos molt concret i estereotipat que no representa les dones de Catalunya, "no em sento gens representada i no crec que cap dona s'hi pugui sentir". Ella mateixa afirma que, considera, una dona té més dificultats per arribar a ser periodista d'informatius televisius pel seu aspecte i característiques físiques purament estètiques que no les seves característiques fenotípiques.

Toni Cruanyes, editor del Telenotícies Vespre, admet també que als informatius, del seu i altres canals, hi predomina un model de dona molt estereotipat. Afirma, fins i tot que "hi ha una certa discriminació cap a les dones lletges" i admet ell mateix haver-se hagut d'enfrontar a membres de direcció per poder fer entrar al seu programa periodistes especialistes que no complien amb els estàndards de bellesa assumits per la societat. Explica també que "hi ha un parell o tres d'especialistes

homes que tampoc compleixen amb els cànons de bellesa, però entren igualment perquè se'ls dona facilitats, ningú m'ha discutit això", una declaració que evidència la discriminació i pressió estètica a la qual se sotmeten les periodistes del programa -i segur, també, les d'altres programes i canals-.

Malgrat ser conscient d'una part de la culpa que les televisions tenen en mostrar aquest model de dona, afirma que "jo assumeixo una part de la culpa, però només una part. Els mitjans, representem la societat, i és cert que podem millorar-la, però la representem i la societat és masclista". Reconeix, que és una problemàtica greu però, encara molt difícil de canviar.

Més enllà de les característiques físiques referides de les presentadores hi ha una altra tret estètic distintiu observat amb freqüència; el vestuari de les periodistes. El vestuari de les dones periodistes dels quatre canals analitzats sol seguir una línia d'estil molt semblant i concreta. La majoria d'elles porten una vestimenta típica als informatius però molt poc freqüent en altres àmbits de la vida quotidiana. Solen portar un vestuari molt formal, sovint amb vestits, a vegades, propis, fins i tot, de festa.

És evident que aquesta classificació pel que fa al vestuari, i, sobretot, al nivell de formalitat d'aquest, és també totalment subjectiva, però, així i tot, és un element prou significatiu, es considera, per a valorar en aquest treball. Potser, el que més crida l'atenció és l'ús del maquillatge i sabates de taló. Malgrat que no ha estat l'objecte d'estudi de la investigació, a causa de la gran mostra analitzada, s'ha constatat que quasi totes, o, directament, totes, les periodistes dels informatius treballats anaven maquillades i amb talons.

Aquesta última es creu que és la dada més destacable i important perquè posa en evidència que, en els paràmetres de la societat, els talons són un requisit indispensable per anar amb, el que es considera, un vestuari formal. Sembla com si, sense talons, una dona no encaixa en els cànons estètics que els mitjans de comunicació, i sobretot les televisions, solen buscar.

Jesabel Luengo, altra vegada, va explicar que no considerava, en absolut, representatiu el vestuari de les presentadores de televisió dels canals analitzats.

Toni Cruanyes també afirmava que són vestuaris que no s'acaben d'ajustar a la realitat, i remarca que els dels homes tampoc ho fan, i argumenta fins i tot l'impacte ambiental d'aquestes vestimentes. "A nivell de crisi climàtica ens hauríem de plantejar si els periodistes haurien d'anar amb corbata el mes d'agost, promocionant l'ús de l'aire condicionat".

Admet que el canvi és complicat perquè canviar l'estil del vestuari dels periodistes als informatius diu, trencaria el fil comunicatiu, ja que passaria a ser notícia el vestuari i no el contingut que s'explica. Ell, però, afirma que s'arriscaria a què durant un petit període aquest fos l'element en el qual més se centra l'audiència, per a després, quan ja no fos noticiós, poguessin mantenir un altre estil que considera més adequat.

Per tot això, seria una investigació interessant estudiar aquest model de dona i, sobretot, ampliar l'opinió del públic femení per veure si se sent o no representat amb les periodistes que surten als informatius del lloc on viuen; i així comprovar si aquests programes reflecteixen, en aquest àmbit, la societat per la qual informen.

Arran d'aquest estudi va sorgir una altra inquietud, fruit d'un fet observat també en tots els canals, i lleugerament relacionat, també, amb els models de representació de la societat als informatius de televisió més vistos a Catalunya.

Pel que fa als presentadors d'informatius, les dades solen variar en nombre d'homes i dones en funció del canal, però hi ha un factor que tots els canals comparteixen. Un programa informatiu pot estar conduït per un o per dos presentadors. Quan hi ha un sol presentador, evidentment, aquest és home o dona; però quan n'hi ha dos sol haver-hi una combinació clara, home i dona junts. En tots

els programes analitzats on surten dos presentadors, no hi ha hagut cap cas en el qual fossin dos homes o dues dones.

Aquest fet podria interpretar-se com la voluntat dels canals d'aconseguir la paritat en els seus presentadors. Però, tenint en compte que es podrien aconseguir les mateixes dades alternant les combinacions de dues dones i dos homes, semblen més un reflex dels estereotips del model de televisió. Aquesta combinació és la clàssica dels presentadors d'informatius televisius i encara ara és difícil trobar un programa en el qual apareguin dos homes o dues dones com a presentadors junts.

Els informatius del matí de la temporada 2018-2019 a Antena 3, eren presentats per dues dones, Angie Rigueiro i Maria José Saéz; però, a part de no situar-se a les franges de major audiència, i ser susceptibles de passar més desapercebuts, aquests informatius semblen ser una excepció.

Es considera que podria ser interessant fer una investigació de la combinació, i, fins i tot, el rol dels periodistes dels informatius de televisió, per comprovar si realment hi ha un model encara molt tradicional arrelat a la combinació d'un home i una dona. Seria interessant també relacionar aquesta anàlisi amb l'anterior, sobre el prototip de dona periodista, per tal de comprovar si aquests dos factors responen als mateixos patrons de comportament; els d'una societat amb uns estereotips molt definits i amb molt de pes, encara avui.

Posa en evidència l'existència d'aquests estereotips i rols socials el que argumenta Toni Cruanyes, que incloure dos homes o dues dones suposaria haver d'igualar molts aspectes entre els dos presentadors perquè, de seguida, serien comparats entre ells per part de l'audiència.

Finalment, una última investigació que, malgrat que no neix directament d'aquest estudi, està molt relacionada amb l'objectiu de comprovar la representació als mitjans de les dones amb característiques fenotípiques diferents de les blanques-caucàsiques.

Seria interessant analitzar el nombre i percentatge de representació d'aquestes dones en altres programes de televisió. En altres programes també d'informació, com ara els programes híbrids, d'investigació, de reportatge o magazins, entre altres.

La representació de dones de diversos fenotips a aquests altres programes també seria un factor que ajudaria a valorar si aquests programes són més, menys o igual de representatius que els noticiaris de les seves mateixes cadenes i, en cas de ser més o menys representatius, analitzar quins factors poden condicionar aquestes diferències.

Aquesta investigació seria interessant perquè, tot i que, com ja s'ha vist a l'inici d'aquest treball, els programes informatius són els que tenen més impacte a la confecció de l'opinió pública, quasi tots els continguts televisius ajuden a la creació de l'imaginari social.

Totes aquestes investigacions, nascudes de l'estudi actual, conformarien les bases per entendre la societat de Catalunya. A través d'aquestes anàlisis es mostrarien les febleses dels mitjans, i es podria replantejar el model comunicatiu actual per tal de, en un futur, aconseguir que les televisions més vistes a Catalunya fossin més justes, plurals i inclusives amb la seva societat i que; per l'impacte d'aquestes televisions, la societat catalana fos també més igualitària i justa.

7. Referències

- Andrade, E. (2006) Las interrelaciones entre genotipo/fenotipo/medioambiente una aproximación semiótica al debate evolución: desarrollo. *Revista Colombiana de Filosofía de la Ciencia*, 6, (12-13), 109-142. Recuperat de <https://www.redalyc.org/pdf/414/41401305.pdf>
- Asociación de la Prensa de Madrid [APM] (2019) *Informe Anual Profesión Periodística 2019*. Madrid: APM
- Berganza, R.; De-Miguel, R.; Hanitzsch, T.; Parratt, S. (2017) Mujeres periodistas en España: Análisi de las características sociodemográficas y de la brecha de género. *El profesional de la información*, 26, (3), 497-506. Recuperat de: <https://revista.profesionaldelainformacion.com/index.php/EPI/article/view/58736/35784>
- Brooks, D; Hébert, L (2006) Gender, Race and Media Representation. Dins D. Bonnie; J. Wood, *The SAGE Handbook of Gender and Communication* (pp. 297-317). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Centre d'Estudis d'Opinió [CEO] (2020) *Enquesta electoral al Parlament de Catalunya. 2021*. Recuperat de <https://ceo.gencat.cat/ca/barometre/>
- Daas, A. (2012-2021) *Humanae.project*. Recuperat de <https://angelicadass.com/es/fotografia/humanae/>

- Díaz-Polanco, H. (1981) Etnia, clase y cuestión nacional. *Revista Mexicana de Ciencias Políticas y Sociales*, 27, (103), 101-120. Recuperat de <http://revistas.unam.mx/index.php/rmcyps/article/view/72326/63802>
- Etnia (s.d.) Dins *Real Academia Española*. Recuperat de <https://dle.rae.es/etnia>
- Ètnia (s.d.) Dins *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*. Recuperat de <https://dlc.iec.cat/Results?DecEntradaText=etnia&AllInfoMorf=False&OperEntrada=0&OperDef=0&OperEx=0&OperSubEntrada=0&OperAreaTematica=0&InfoMorfType=0&OperCatGram=False&AccentSen=False&CurrentPage=0&refineSearch=0&Actualitzacions=False>
- García, A. (2008) Identidades y Representaciones Sociales: La construcción de las minorías Nómadas. *Critical Journal of Social and Juridical Sciences*, 18, (2), 2-13. Recuperat de <https://www.redalyc.org/pdf/181/18101812.pdf>
- Genotip (s.d.) Dins *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*. Recuperat de <https://dlc.iec.cat/Results?DecEntradaText=genotip&AllInfoMorf=False&OperEntrada=0&OperDef=0&OperEx=0&OperSubEntrada=0&OperAreaTematica=0&InfoMorfType=0&OperCatGram=False&AccentSen=False&CurrentPage=0&refineSearch=0&Actualitzacions=False>
- Genotipo (s.d.) Dins *Real Academia Española*. Recuperat de <https://dle.rae.es/genotipo>
- Gil, J.C. (2010) Las tecnologías de la comunicación y las minorías: análisis y perspectivas. *Razón y Palabra*, 1, (71), 1-26. Recuperat de <http://www.razonypalabra.org.mx/N/N71/VARIA/13%20GIL%20REVISADO.pdf>

- Institut d'Estadística de Catalunya [IDESCAT] (2020) *Población extranjera a 1 de enero. Por países*. Recuperat de <https://www.idescat.cat/poblacioextranjera/?geo=cat&nac=a&b=12&lang=es>
- IDESCAT (2020) *Población extranjera a 1 de enero. Por continentes*. Recuperat de <https://www.idescat.cat/poblacioextranjera/?geo=cat&nac=a&b=11&lang=es>
- IDESCAT (2020) *Población extranjera a 1 de enero. Por sexo*. Recuperat de <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=10328>
- Instituto Nacional de Estadística [INE] (2021) *Tasas de paro por distintos grupos de edad, sexo y comunidad autónoma*. Recuperat de <https://www.ine.es/jaxiT3/Tabla.htm?t=4247>
- Kantar Media, (2021). *Anuario Audiencias TV 2020*. Dades proporcionades per la secció Media Division de l'empresa Kantar Media.
- Lorite, N. (2020) Publicidad, diversidad fenotípica y dinamización intercultural en Cataluña en tiempos de crisis y cambios. *Cuadernos.info* (48), 139-165. Recuperat de <https://doi.org/10.7764/cdi.48.27671>
- Loscertales, F; Núñez, T. (2009) La imagen de las mujeres en la era de la comunicación. *Revista Científica de Información y Comunicación*, (6), .427-462. Recuperat de <http://institucional.us.es/revistas/comunicacion/6/4.2%20Loscertales.pdf>
- Minoria (s.d.) Dins *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*. Recuperat de <https://dlc.iec.cat/Results?EntradaText=minoria&operEntrada=0>
- Minoría (s.d.) Dins *Real Academia Española*. Recuperat de <https://dle.rae.es/minor%C3%ADa>

- Nuñez de Prado, S. (2003). Minorías nacionales y medios de comunicación. *Revista internacional de comunicación*, (9-10), 9-30. Recuperat de https://idus.us.es/bitstream/handle/11441/67457/revista-comunicacion-ambitos-09-10-a_7-28.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Organizació de les Nacions Unides per l'Educació, la Ciència i la Cultura [UNESCO]. (1950). *La qüestió racial*. Recuperat de <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128289?posInSet=2&queryId=29a237c3-5283-421c-b853-85413f9b4da1>
- Raça (s.d.) Dins *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*. Recuperat de <https://dlc.iec.cat/Results?EntradaText=ra%C3%A7a&operEntrada=0>
- Raza (s.d.) Dins *Real Academia Española*. Recuperat de <https://dle.rae.es/raza>
- Sobrados, M. (2006) Las minorías étnicas en los medios de comunicación españoles. *Revista de Comunicación*, 5, 135-148. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es>
- Suárez, J.C. (2013). La mujer inmigrante en la cultura patriarcal y su reflejo en los medios de comunicación. *Sphera Publica*, 1, (13), 77-94. Recuperat de: <http://sphera.ucam.edu/index.php/sphera-01/article/view/128/145>
- UNESCO. (1978) *Declaració sobre la Raça i els Prejudicis Racionals*. Recuperat de http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=13161&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

